

**KUJAWSKO-POMORSKI
OŚRODEK DORADZTWA ROLNICZEGO
w Minikowie**

Jak podnieść opłacalność produkcji żywca wołowego?

Praca zbiorowa pod redakcją
Bartłomieja Lubińskiego

**KUJAWSKO-POMORSKI
OŚRODEK DORADZTWA ROLNICZEGO
w Minikowie**

JAK PODNIEŚĆ OPŁACALNOŚĆ PRODUKCJI ŻYWCA WOŁOWEGO?

Autorzy:
Praca zbiorowa pod red. Bartłomieja Lubińskiego

Nakład: 1.000 egz.
ISBN: 978-83-65181-44-2

Wydawca:
Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie
tel.: 52 386 72 00, 52 386 72 27
www.kpodr.pl

Skład, opracowanie graficzne, druk:
Drukarnia MAX
www.drukarniamax.pl

Spis treści

System produkcji bydła mięsnego Marcin Gołębiowski - SGGW w Warszawie, Wydział Nauk o Zwierzętach, Zakład Hodowli Bydła	str. 1
Wpływ dobrostanu na wyniki użytkowe bydła mięsnego Adam Oler - Wydział Hodowli i Biologii Zwierząt UTP, Katedra Nauk o Zwierzętach, Zakład Hodowli Bydła	str. 9
System QMP Monika Przeworska - Starszy Specjalista ds. Rozwoju Systemów, Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego	str. 21
Zasady organizowania grup producentów rolnych zgodnie z PROW 2014 - 2020 Tomasz Bieliński - Główny Specjalista ds. Grup Producentów	str. 29
Opłacalność produkcji Monika Przeworska - Starszy Specjalista ds. Rozwoju Systemów, Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego	str. 41

■ Systemy produkcji bydła mięsnego

Marcin Gołębiowski
SGGW w Warszawie, Wydział Nauk o Zwierzętach, Zakład Hodowli Bydła

Produkcja bydła mięsnego w Polsce pozostaje perspektywiczną, aczkolwiek nadal dość ospale rozwijającą się gałęzią produkcji. Krajowy sektor produkcji bydła zdominowany jest przez producentów mleka. Wśród całej gamy różnorodnych systemów produkcji bydła mięsnego, tylko dwa mają szersze gospodarcze znaczenie w naszym kraju. Pierwszy z nich, najbardziej popularny, to opas cieląt pochodzących ze stad bydła mlecznego do wysokich mas ciała, a drugi, reprezentowany przez zdecydowanie węższe grono hodowców i producentów, to produkcja bydła czystorasowego. Rozważając podjęcie decyzji dotyczącej produkcji bydła mięsnego warto prześledzić jakie są potencjalne możliwości w produkcji bydła mięsnego oraz jakie są wady i zalety poszczególnych systemów. Biorąc pod uwagę wyraźnie zaznaczającą się segmentację rynku wołowiny, istnieje potrzeba dostosowania technologii produkcji do potrzeb odbiorców. Jedynie dobrej jakości materiał opasowy, który jest w stanie sprostać oczekiwaniom odbiorców i konsumentów, pozwoli osiągnąć zadowalające efekty ekonomiczne. Poniżej przedstawiam charakterystykę wybranych najbardziej popularnych w Europie systemów produkcji bydła użytkowanego w kierunku mięsnym.

W okresie wychowu i opasu bydła można wyróżnić 3 fazy związane głównie z intensywnością żywienia zwierząt: fazę odchowu cielęcia, fazę wstępną (wzrostu i rozwoju) oraz fazę końcową (tzw. finiszu). Długość trwania obu faz jest umowna i zależy od wielu czynników tj. wymagania odbiorcy żywca wołowego, końcowej masy ciała, płci, rasy czy intensywności prowadzonego żywienia. Wypracowanie efektywnego systemu opasu końcowego odgrywa istotną rolę dla dochodowości całego opasu. Wybór właściwego rozwiązania wiąże się z rozważeniem szeregu czynników związanych z potencjałem genetycznym opasanych zwierząt, ich płcią, ale również z posiadaną bazą paszową, dostępnością ubocznych produktów przemysłu rolno-spożywczego czy posiadaną infrastrukturą. Bydło należące do ras kontynentalnych, a szczególnie buhaje, są predysponowane bardziej do intensywnych systemów opasu końcowego. Podczas gdy rasy brytyjskie i inne lokalne, generalnie bydło o niższym potencjale wzrostowym a szczególnie jałówki, powinny być przeznaczane do opasu mniej intensywnego, gdzie dojrzałość rzeźna (właściwe otłuszczenie) uzyskują zwierzęta przy niższych masach ciała. Oczywiście należy pamiętać o dużej zmienności genetycznej cech opasowych i rzeźnych wewnątrz populacji poszczególnych ras bydła. Jednak znając wartość hodowlaną buhaja w zakresie tempa wzrostu oraz otłuszczenia, mierzonych szacowaną przewagą genetyczną nad potomstwem pochodzącym od innych rozplodników, można zakwalifikować zwierzę do właściwego

systemu finiszu. Generalnie systemy intensywnego opasu końcowego charakteryzują się wysokim tempem przyrostów dobowych, lepszym wykorzystaniem paszy oraz wyższymi kosztami żywienia. Natomiast w półintensywne systemy finiszu włącza się okresowe wykorzystanie pastwiska, które poprzedza okres opasu alkerzowego. W krajowych warunkach produkcyjnych jest on dość rzadko stosowany ze względu na niskie przyrosty zwierząt żywionych zieloną pastwiskową. Częściej spotykane są systemy intensywne, które poza wykorzystaniem ziarna zbóż czy słomy produkowanych w gospodarstwie, korzystają z produktów ubocznych przemysłu rolno-spożywczego.

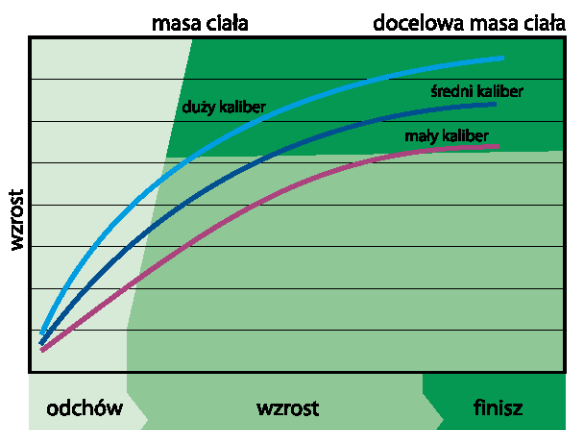
W tabeli poniżej przedstawiono zestawienie zmiany kosztów żywienia w zależności od wybranego systemu opasu końcowego.

	Wiek			
	12	18	24	30
Konwersja paszy (kg s.m./kg przyrostu żywca)	5 do 7	12	16	20
Koszty żywienia (w t/masę żywą opasa)	wysoki	średni	niski	niski
Łączne koszty żywienia (za cały okres życia)	niski/średni	średni	średni	wysoki
Łączne koszty bezpośrednie (za cały okres życia)	niski/średni	średni	średni	wysoki

Tabela 1. Zestawienie kosztów żywienia w zależności od wieku zakończenia finiszu.
Źródło BFS, 2014

W zależności od typu budowy bydła strategie opasu końcowego powinny być różne (Wykres 1).

Wykres 1. Strategie żywieniowe opasów o różnych typach budowy w trzech fazach ich wzrostu.

Opasy o dużym kalibrze, bez negatywnych następstw dla jakości tusz, można poddawać intensywnemu opasowi końcowemu nawet przez kilka miesięcy. Podczas gdy osobniki o małej wyrostowości, u których następuje szybkie przejście z fazy wzrostu do fazy, w której dalsze

zwiększanie masy ciała odbywa się jedynie przez przyrost tkanki tłuszczowej, nie powinny być poddawane długotrwałemu i intensywnemu finiszowi.

Jednak poza uwarunkowaniami związanymi z wyborem rasy czy właściwym żywieniem, istnieją również czynniki zewnętrzne, rynkowe, które wyznaczają standardy jakościowe dla mięsa wołowego. Są to jednocześnie najsilniejsze determinanty kształtujące proces decyzyjny producentów bydła opasowego. W tabeli poniżej przedstawiono w dość uogólnionej postaci wymogi różnych odbiorców wołowiny.

Odbiorcy wołowiny	Docelowy wiek bydła	Typ, płeć	Masa tuszy	Klasyfikacja poubojowa
Rzeźnicy	16 - 24 miesiące	jałówki, wolce	250 - 320 kg	R4L lub wyższa
Supermarkety	16 - 30 miesięcy	jałówki, wolce	280 - 380 kg	R3 lub wyższa
Przetwórcy, producenci wędlin	12 - 30 miesięcy	buhajki, jałówki, wolce	280 - 400 kg	O2 lub wyżej

Tabela 2. Standardy prowadzenia opasu końcowego a wymogi różnych grup odbiorców wołowiny w krajach Europy Zachodniej.
Źródło: BRP MANUAL, 2008

Systemy opasu buhajów

Podstawowy system opasu buhajków polega na doprowadzeniu odsadków pochodzących ze stad mięsnych do wagi ubojowej przed osiągnięciem przez nie 16 miesiąca życia. Taki materiał rzeźny znajduje swoich odbiorców głównie w Wielkiej Brytanii. W wielu krajach europejskich ubój buhajków w takim wieku kwalifikuje je do wejścia do systemów jakości wołowiny, co wiąże się ze specjalną premią dla producenta. Należy jednak mieć na uwadze, że materiał (odsadki), który kwalifikuje się do intensywnego opasu, musi spełniać określone kryteria. Do tego modelu opasu powinno wybierać się jedynie te cielęta, które w okresie od urodzenia do odsadzenia uzyskały przyrosty powyżej 1,25 kg/dzień. W rezultacie, do tego typu opasu kwalifikują się jedynie buhajki, które w momencie odsadzenia wykazują powyżej 320 kg żywej wagi. Zwierzęta, aby sprostać intensywnemu tempu wzrostu, na poziomie 1,35kg/dzień w okresie od urodzenia do uboju, muszą charakteryzować się odpowiednimi genetycznymi predyspozycjami. W związku z tym, ten typ opasu prowadzony jest często w gospodarstwach, które posiadają stado mamek, dzięki czemu łatwiej jest im wybrać odpowiednie osobniki, kwalifikujące się do intensywnego wzrostu. Selekcjonując materiał do tak intensywnego opasu, należy pamiętać o bioasekuracji nowo wprowadzanych sztuk. Osobniki chore lub po przebytej

chorobie nigdy nie sprostają tak wyśrubowanym parametrom technologicznym, które są narzucane przez ten system. Żywienie w okresie adaptacyjnym do finiszu polega na podawaniu odsadkom 2-3 kg paszy treściwej dziennie i sukcesywnemu jej zwiększaniu do poziomu ok 5 kg. W trakcie samego 120 dniowego finiszu (ostatnie 120 dni opasu), stosowane jest intensywne żywienie paszą treściwą „do woli”. W trakcie tak prowadzonego opasu należy spodziewać się zużycia ok. 1,4 t s.m (1,6 t) paszy treściwej, ok 0,6 t s.m kiszonki (ok 2,8 świeżej) na sztukę. W sytuacji ograniczonej dostępności kiszonki, należy zabezpieczyć opasom ok 150 kg słomy. W momencie uboju, masa tuszy buhajków powinna oscylować wokół 400 kg, przeciętnie wycenionych na 2+ (otłuszczenie). Rynek wykazuje bowiem silny popyt na osobniki o właśnie takiej masie, ze względu na fakt, że można z nich uzyskać steki o pożądanej dla klientów wielkości.

Warto nadmienić, że istnieje również mniej intensywna wersja opisanego wyżej systemu. Różnica polega na ograniczeniu w nim ilości pasz treściwych, a co za tym idzie, niewielkim pogorszeniem przyrostów (1,25 kg/dzień), w okresie od urodzenia do uboju. Okres finiszu jest tutaj wydłużony do 230 dni. W związku z tym system wymaga wykorzystania z wysokiej jakości kiszonek, której przeciętne zużycie na dobę na sztukę wynosić będzie ok 20kg. Zużycie pasz w przeliczeniu na buhajka wynieść powinno ok. 1,1 s.m. paszy treściwej i ok 0,9 t s.m. kiszonki. W efekcie po uboju tak opasanych buhajów, należy spodziewać się przeciętnie masy tuszy a poziomie 365 kg.

Interesującym rozwiązaniem, zresztą dość popularnym również w Irlandii, jest intensywny opas buhajków hf do wieku poniżej 16 miesiąca ich życia. Najlepszym materiałem wyjściowym do tego opasu, są powyżej 100 kg mieszańce towarowe, pochodzące ze skrzyżowania krów rasy hf z buhajami ras mięsnych, w wieku ok 10 tygodni. W niektórych krajach, gdzie warunki na to pozwalają (bardzo dobre pastwiska), buhajki takie można do osiągnięcia przez nie ok 250 kg, utrzymywać na pastwisku. Jednak nasze krajowe warunki mogą na to nie pozwolić i w takim przypadku konieczne jest dokarmianie buhajków paszą treściwą w ilości do 2 kg/szt./dobę. Osobniki, które w tym czasie nie osiągnęły co najmniej 220 kg, powinny być przekierowane do alternatywnego systemu ich finiszu. W okresie przejściowym do finiszu, przez okres 3 tygodni, zwiększa się stopniowo udział w ich żywieniu paszy treściwej. Docelowy model zakłada podawanie paszy treściwej „do woli” wraz z ok 1 kg/szt./dobę dodatkiem słomy lub kiszonki. W ciągu całego opasu przewidywana konsumpcja paszy treściwej wynosi ok. 1,9 t s.m. paszy treściwej oraz 250 kg słomy lub kiszonki. W efekcie, po uboju przeciętna masa tuszy takiego buhajka powinna kształtować się na poziomie ok 270 kg, o uformowaniu tuszy na poziomie powyżej O- i jej otłuszczeniu powyżej 2+.

Innym rozwiązaniem jest prowadzenie opasu do wieku 18-20 miesięcy, co zresztą jest najczęściej spotykanym systemem opasu w naszym kraju. Cielęta zakwalifikowane do tego modelu opasu, powinny charakteryzować się dobrymi przyrostami w okresie od urodzenia do odsadzenia (ok 1,25kg/dobę). Natomiast całkowite przyrosty życiowe opasów, powinny osiągnąć ok. 1,20 kg/dobę. Po odsadzeniu buhajki powinny otrzymywać ok 1-2 kg paszy treściwej plus dobrej jakości kiszonka, tak aby w tym okresie przyrosty ustabilizowały się na poziomie 0,6 kg/dobę. W okresie wegetacyjnym można wykorzystywać pastwisko lub alternatywnie zwiększyć intensywność żywienia paszą treściwą i kiszonkami, tak aby w kolejnych 100 dniach opasu uzyskać przyrosty rzędu 1,35 kg/dobę. W ostatnich 80-100 dniach finiszu, zalecane jest żywienie paszą treściwą do woli, przy przyrostach rzędu 1,65 kg/dobę, tak aby uzyskać masę końcową ok 700 kg. Zużycie pasz kształtuje się na następującym poziomie: pasze treściwe 1,3 t s.m., pastwisko ok 1t s.m. oraz kiszonka ok. 1,1 t s.m. Głównym problemem z żywieniem pastwiskowym buhajków, może być infrastruktura pastwiskowa. Brak solidnych ogrodzeń, oraz bardzo często, wybujały temperament buhajków, może być problemem dyskwalifikującym to rozwiązanie w niektórych gospodarstwach. Analogiczny model opasu można zastosować do opasu buhajków rasy hf. W tym wypadku, materiałem wyjściowym powinny być ok 100 kg cielęta w wieku ok 10 tygodni.

Systemy opasu jałówek

W przypadku jałówek pochodzących ze stad mięsnych, jednym z popularnych systemów jest ich opas do wieku ok 20 miesięcy. W tym celu należy wybrać osobniki charakteryzujące się dobrą użytkowością opasową w okresie przedodsadzeniowym (ok. 290 kg żywej wagi). Zalecane jest, aby ich dobowe przyrosty w tym okresie nie były niższe niż 1,2 kg/dobę, tak aby ich przyrosty życiowe kształtowały się na poziomie ok. 850 g/dobę. Po odsadzeniu jałówki powinny otrzymywać 1-1,5 kg paszy treściwej wraz z dobrą kiszonką, tak aby utrzymać przyrosty na poziomie 0,5-0,6 kg/dobę. W okresie wiosennym 370 kg osobniki już można wypędzić na pastwisko. W okresie pierwszych 5 miesięcy żywienia pastwiskowego, powinny uzyskać łączny przyrost masy ciała na poziomie ok 140 kg. W okresie opasu, jałówki wykorzystają ok. 0,5 t s.m. paszy treściwej, 1,5 t s.m. pastwiska i ok 1 t s.m. kiszonki. Po finiszu, masa tuszy jałówek powinna osiągać ok. 310 kg. Pożądane jest natomiast ich dobre otłuszczenie (3, 4-), przy konformacji na poziomie U i R. Jednak, aby uzyskać takie wyniki, konieczne jest posiadanie zwierząt o dobrym genotypie. Powyżej opisany model jest dedykowany dla ras kontynentalnych, nieco później dojrzewających. W przypadku jałówek Angus bądź Hereford, system należy nieco zmodyfikować. Bardzo zbliżony do opisanego powyżej modelu, można zastosować w przypadku wolców mięsnych.

Opas cieląt „Rose veal”

Produkcja „rose veal” różni się od typowych systemów produkcji cieląt – tzw. białym mięsem. Przez pierwszą część cyklu produkcyjnego, cielęta są odchowywane na mleku lub preparatach mlekozastępczych, a następnie są karmione paszami stałymi, objętościowymi i treściwymi. W niektórych krajach, tj. Francja czy Wielka Brytania, cielęta odchowywane są przy matkach w systemie pastwiskowym. W Holandii natomiast, utrzymywane są w kojcach po 40-80 sztuk, a powierzchnia przeznaczona na jedną sztukę wynosi 1,8 m². W holenderskim systemie, cielęta karmione są z automatycznej stacji odpoju cieląt (40 cieląt na 1 stację). Po odpoju preparatami mlekozastępczymi, cielęta otrzymują ad libitum dawkę pokarmową opartą głównie na kiszonce z kukurydzy oraz ubocznych produktach przemysłu rolno-spożywczego. Ponieważ przy opasie cieląt na „rose veal” nie ma ograniczeń w odniesieniu do poziomu żelaza w dawce pokarmowej, mięso przyjmuje barwę ciemniejszą – różową a nie białą. Wiek cieląt w momencie uboju waha się od 5-8 miesięcy dla tzw. „baby beef” do 8-11 miesięcy w zależności od rasy i intensywności produkcji. W Hiszpanii, cielęta na różowe mięso znane są pod nazwą „ternera”, są ubijane w wieku 9-12 miesięcy życia, przy masie tuszy 180-240 kg. W związku z normalnym rozwojem przedżołądków u cieląt przeznaczonych na różowe mięso, ich wydajność rzeźna jest niższa o około pięć punktów procentowych, niż cieląt przeznaczonych na białe mięso.

Obecnie opasane cielęta są karmione mlekiem lub preparatami mlekozastępczymi, które mogą być trawione częściowo również w jelitach. Preparaty takie produkowane są w oparciu o niektóre składniki mleka, tj. odtłuszczone mleko w proszku, białka, tłuszcze, witaminy i składniki mineralne zarówno pochodzenia roślinnego jak i zwierzęcego. Po osiągnięciu 4 tygodni życia, do diety cieląt wprowadzane jest włókno w celu pobudzenia rozwoju przedżołądków. Cielęta najczęściej karmione są preparatem mlekozastępczym, podawanym z wiadra, wspólnego koryta, z którego cielęta pobierają również paszę stałą, lub zautomatyzowanej stacji odpoju cieląt. Podstawową zasadą związaną z zarządzaniem żywieniem cieląt odpajanych preparatem mlekozastępczym, jest utrzymanie homogennych grup zwierząt (ten sam wiek, przyrosty oraz tępo picia). Cielęta najczęściej lokowane są w kojcach na drewnianych lub kombinowanych, drewniano-betonowych rusztach. W niektórych systemach cielęta utrzymywane są w kojcach wyścielonych ściółką, na posadzkach pełnych, betonowych lub rusztowych przykrytych gumowymi matami.

Cielęta utrzymywane w dużych grupach najczęściej odpajane są mlekiem ze specjalnych, automatycznych stacji odpoju cieląt, które kontrolują czas i ilość pobranego pokarmu. Podobne urządzenia wykorzystywane są dla cieląt do zadawania pasz stałych.

Głównym celem produkcji cielęciny jest uzyskanie blado-różowego mięsa. Jakikolwiek zintensyfikowanie tej barwy, może negatywnie wpłynąć na jego wartość. Barwa mięsa uzależniona jest od poziomu mioglobiny w mięśniach. Aby zredukować zawartość mioglobiny ogranicza się w dawce dla cieląt pobranie żelaza, wywołując tym samym stan lekkiej anemii. Jednak, aby niski poziom żelaza w dawce dla cieląt nie wpływał negatywnie na ich wzrost, preparaty mlekozastępcze dla cieląt, zawierają minimalny udział tego mikroelementu w swoim składzie. Decyzja Komisji nr 97/182/EC zmieniona przez Decyzję nr 91/629/EC mówi, że poziom żelaza w paszach podawanych cielętom, powinien wystarczyć, aby koncentracja hemoglobiny we krwi wynosiła nie mniej niż 4,5 mmol/l.

Preparaty mlekozastępcze podawane są cielętom w temperaturze 39°C, w dwóch odpojach (rannym i wieczornym). Nieco inaczej wygląda natomiast plan odpoju cieląt w automatycznych stacjach odpoju cieląt. Ilość preparatu mlekozastępczego podawanego zwierzętom, powinna wzrastać wraz z ich wzrostem i rozwojem. Pomimo faktu, że podawanie pójła cielętom z wiaderka daje możliwość bieżącej kontroli pobierania pokarmu, to wymaga jednak więcej nakładów pracy. W przeciwieństwie do podawania pójła z wiaderka, wykorzystanie koryt do pojenia zbiorczego, może zostać w pełni zautomatyzowane. Mankamentem tej metody, jest pojawienie się negatywnych zachowań związanych z współzawodnictwem pomiędzy cielętami w grupie. W związku z tym, pojawia się również konieczność częstego przegrupowywania cieląt w celu zachowania homogennych grup. W niektórych systemach produkcji tj. systemy ekologiczne czy Label Rouge we Francji, cielęta odpajane są mlekiem pełnym.

Jak wynika z charakterystyki wybranych systemów utrzymania bydła mięsnego, istnieje wiele rozwiązań dostępnych dla producentów zainteresowanych tą gałęzią produkcji, jednak wybór odpowiedniego uzależniony powinien być od uwarunkowań panujących w konkretnym gospodarstwie, a jednocześnie uzasadniony rynkowo.

■ Wpływ dobrostanu na wyniki użytkowe bydła mięsnego

Adam Oler

Wydział Hodowli i Biologii Zwierząt UTP, Katedra Nauk o Zwierzętach, Zakład Hodowli Bydła
oler@utp.edu.pl

” Wielkość narodu i jego moralnego postępu wyraża się w sposobie traktowania zwierząt.

Mahatma Gandhi

Dobrostan zwierząt (ang. animal welfare) to stan zdrowia fizycznego i psychicznego osiągnany w warunkach pełnej harmonii ustroju w jego środowisku.

Ponieważ środowiskiem życia zwierząt hodowanych przez człowieka są warunki przez niego stworzone, to człowiek odpowiedzialny jest za zapewnienie dobrostanu zwierzętom. Warunki stworzone przez hodowcę powinny być najbardziej zbliżone do środowiska naturalnego, w którym żyli dżicy przodkowie dzisiejszych zwierząt domowych.

Konieczność zaspokojenia potrzeb człowieka w zakresie produktów pochodzenia zwierzęcego (dzisiaj głównie produkcja żywności) prowadzi do konieczności hodowania zwierząt. Dobrostan zwierząt jest koncepcją kompromisową pomiędzy wykorzystaniem zwierząt bez żadnych ograniczeń a zapewnieniem im jak najlepszych warunków środowiskowych. Maksymalne możliwe zredukowanie stresu, bólu i cierpienia zwierząt przy jednoczesnym utrzymaniu ich wykorzystania jest, jak się wydaje, jedynym sensownym rozwiązaniem w dzisiejszym świecie.

Zwierzęta gospodarskie są podmiotami, a nie przedmiotami. Wszystkie państwa będące członkami Unii Europejskiej muszą stosować się do aktów prawnych w zakresie ich dobrostanu. Główne założenia dobrostanu zawarte są w Kodeksie Dobrostanu Zwierząt Gospodarskich (Codes for the Welfare of Livestock), opracowanym przez brytyjskich specjalistów z Rady Dobrostanu Zwierząt.

Zdaniem Amélie'a Legrand'a (kierownik ds. branży spożywczej w organizacji Compassion in World Farming (CIWF)) Dobrostan zwierząt często sprowadza się do kwestii ich stanu fizycznego. W ujęciu holistycznym dobrostanu zwierząt nie da się jednak oddzielić od ich kondycji psychicznej ani od możliwości zwierzęcia do przejawiania zachowań typowych dla jego gatunku. Wszystkie te trzy elementy (dobrostan psychiczny, fizyczny i ekspresja naturalnych zachowań) składają się na „pięć wolności” zwierząt – ich pięć praw podstawowych:

- 1) wolności od głodu i pragnienia,
- 2) wolności od dyskomfortu fizycznego i psychicznego,
- 3) wolności od bólu, urazów i chorób,
- 4) wolności od strachu w relacji z człowiekiem,
- 5) prawa do wyrażania normalnego zachowania.

Zaspokojenie potrzeb zwierząt osiąga się poprzez zapewnienie świeżej wody i paszy pokrywającej potrzeby w zakresie wzrostu, zdrowotności i żywotności, zabezpieczenie wygodnej powierzchni do wypoczynku, możliwości schronienia oraz optymalnych warunków środowiska i mikroklimatu, zapewnienie prewencji, profilaktyki, szybkiej diagnostyki i skutecznego leczenia oraz ochronę przed zbędnym lub nieuzasadnionym bólem, eliminację czynników stresogennych, ograniczenie cierpienia wynikającego z procedur hodowlanych i kontaktów z człowiekiem, zapewnienie odpowiedniej przestrzeni życiowej i towarzystwa innych zwierząt (odpowiedniego składu socjalnego w grupie), dostosowanych do behawioru swojego dla danego gatunku.

Zapewnienie warunków dobrostanu jest podstawowym zadaniem hodowcy ze względu na spełnienie wymagań aktualnie obowiązujących przepisów, ale również „we własnym interesie”. W optymalnych systemach chowu maksymalizacja zysku z tytułu produkcji jest wynikiem spełnienia potrzeb biologicznych (dobrostanu) zwierząt od narodzin aż do śmierci.

Niektórzy hodowcy kwestionują założenia dobrostanu, uważając, że jego wymogi mają znaczący wpływ na obniżenie dochodowości produkcji. Należy jednak wziąć pod uwagę, że zwierzęta utrzymywane w dyskomforcie cieplnym, żywieniowym i socjalnym, bez odpowiedniej profilaktyki weterynaryjnej, będą mniej produktywne i będą bardziej narażone na wszelkiego typu schorzenia. Zdenerwowane zwierzęta pobierają mniej paszy, co powoduje spadek produkcji. Dobrze traktowane zwierzęta, wolne od stresu, są zdrowsze. Oznacza to, że dobrostan zwierząt przekłada się na wyższą efektywność ekonomiczną hodowli i gospodarstwa.

Chów bydła mięsnego powinien odbywać się w warunkach zbliżonych do naturalnych warunków, w jakim żył tur – przodek bydła domowego.

Bydło mięsne doskonale znosi niskie temperatury, ma silnie rozwinięty instykt stadny, macierzyński i obronny. Potrzebuje wolnego utrzymania, swobody poruszania się

i przebywania w stadzie, źle znosi chów na uwięzi. Nie znosi wilgotnych, zamkniętych, źle wentylowanych i ciemnych budynków. Rasy mięsne mogą być utrzymywane nawet bez budynków inwentarskich, jednak zgodnie z zasadami dobrostanu, powinny mieć zapewnione odpowiednią powierzchnię pastwiska, osłonę przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi, ochronę przed dzikimi zwierzętami lub możliwość ucieczki, niezamarzającą wodę do picia, dodatkową paszę w okresie zimowym i suche miejsce do odpoczynku. Najlepiej, jeżeli pastwisko jest położone na skraju zadrzewień.

Korzystnym rozwiązaniem jest hodowla w budynkach inwentarskich z dostępem do pastwisk, wybiegów i okólników. Zwierzęta same wybierają sobie miejsce bytowania, nawet w mroźną pogodę chętnie przebywają na zewnątrz budynków. Przy utrzymaniu bydła mięsnego w budynkach bardzo dobrze sprawdza się utrzymanie na głębokiej ściółce w systemie wolnostanowiskowym. System ten zapewnia możliwość poruszania się, kontakt socjalny, lepszy stan zdrowia i manifestowanie objawów rui. Ściółka daje komfort wypoczynku, a obornik w porównaniu z gnojowicą zmniejsza szkodliwe oddziaływanie produkcji zwierzęcej na środowisko. Często budynki przeznaczone dla opasów nie mają południowej ściany.

Bardzo korzystnie na dobrostan wpływa możliwość korzystania z wybiegów i okólników. Codzienny ruch wzmacnia aparat ruchowy, wspomaga metabolizm i odporność, ogranicza występowanie problemów ze schorzeniami kończyn. Przebywanie na słońcu zwiększa syntezę witaminy D w organizmie. Okólniki i wybiegi są szczególnie przydatne i zalecane dla krów mamek z cielętami oraz dla młodzieży hodowlanej poza sezonem pastwiskowym. Wysokość ogrodzeń wybiegów i okólników powinna wynosić 110-130 cm.

Jednym z filarów dobrostanu zwierząt jest żywienie. W przypadku bydła opasowego żywienie jest też najważniejszą pozycją w strukturze kosztów. Każdy błąd popełniony w kwestii żywienia odbija się zarówno na zdrowiu zwierząt, jak i na wyniku ekonomicznym gospodarstwa, natomiast prawidłowo zbilansowana dawka pokarmowa przyczynia się do poprawy stanu zdrowia, wzrostu produktywności a także wydłużenia okresu użytkowania zwierząt.

Przy żywieniu bydła nie można zapominać, że są one przeżuwaczami. Podstawową paszą zawsze jest pasza objętościowa, dostarczająca niezbędnego włókna. Włókno to węglowodany strukturalne, które są nie tylko źródłem energii, ale regulują procesy trawienia i zapewniają prawidłową motorykę przewodu pokarmowego. Bydło, jak wszystkie przeżuwacze, korzysta z drobnoustrojów zasiedlających przewód pokarmowy, a w szczególności żwacz.

Pasza dla bydła powinna posiadać odpowiednią strukturę fizyczną, która powoduje naturalne odruchy przeżuwania. Podczas przeżuwania produkowane są znaczne ilości śliny, nawet do 200 litrów na dobę, która jest naturalnym buforem pH treści żwacza.

Bydło w warunkach naturalnych poświęca bardzo dużo czasu w ciągu doby na poszukiwanie zróżnicowanego pokarmu. Przy utrzymaniu w budynkach inwentarskich aktywność jest mocno związana z porą zadawania pasz i jej dostępnością.

Długość żłobów powinna zapewniać wszystkim zwierzętom łatwy i jednoczesny dostęp do paszy. Gdy na 1 stanowisko przy stole paszowym przypadają 2 lub 3 zwierzęta, zmniejsza się czas pobierania paszy i wzrasta konkurencja przy stole paszowym. To prowadzi do pośpiesznego jedzenia i mniejszego pobierania paszy przez zwierzęta o niskiej pozycji w hierarchii - pierwiastki, zwierzęta starsze i mające kłopoty z poruszaniem. Następstwem jest spadek produktywności i obniżenie kondycji.

Jeżeli dostępu do paszy brakuje zaledwie dla kilku zwierząt, wywołuje to u nich większy stres niż w sytuacji, gdy na dostęp do paszy czeka więcej sztuk. Kiedy nie można zapewnić dostępu do żłobu jednocześnie wszystkim zwierzętom, wtedy pasza powinna być dostępna na stole paszowym przez dłuższy czas.

Gdy pasza zadawana jest 1-2 razy na dobę, przed zadaniem paszy w kolejnym dniu należy usunąć niewyjedzoną paszę, aby nie gromadziła się pod świeżą. Gdy ilości niedojadów jest większa niż zwykle, może to oznaczać że jest ona nieodpowiedniej jakości, np. nieodpowiednio przechowywana kiszonka lub pasza zawierająca mykotoksyny.

Oprócz dostępu do paszy należy zapewnić dostęp do odpowiednich ilości wody pitnej. Woda umożliwia utrzymanie dobrego stanu zdrowia i stałej temperatury organizmu, zapewnienie potrzeb fizjologicznych i produkcyjnych oraz ogranicza ryzyko schorzeń metabolicznych i zaburzeń trawienia.

Woda jest najważniejszym składnikiem żywych organizmów. Są w niej rozpuszczane substancje odżywcze i produkty odpadowe. Organizmy tracą wodę wraz z oddychaniem, parowaniem z powierzchni ciała oraz z kałem i moczem. W organizmie bydła w ciągu doby wymianie ulega około 10% całej ilości wody, dlatego jej ilość w organizmie musi być stale uzupełniana. Zapotrzebowanie uzależnione jest wieku, masy ciała, stanu fizjologicznego, wydajności, składu dawki pokarmowej, wilgotności paszy, systemu pojenia czy pogody (temperatury i wilgotności powietrza). Skutkiem niedoboru wody jest ograniczenie pobrania paszy, utrudnienie trawienia i zmniejszenie wydajności.

Ilość wypijanej wody i częstotliwość picia zależą m.in. od szybkości napływu wody do poidła. Jeżeli poidła są zbyt małe a woda napływa zbyt wolno – zwierzę wypija mniej wody. Ważne, aby wszystkie sztuki dysponowały przestrzenią zapewniającą łatwy dostęp do wody (jedno poidło na 15 krów). Bydło chętnie pije z dużej, nisko położonej powierzchni wody. Przy stałym dostępie do wody zwierzęta piją kilka, kilkanaście razy w ciągu doby. Krowy mamki pobierają od 30 do 60 litrów na dobę, a cielęta do 20 litrów.

W przypadku paszy i wody ważna jest informacja o jej pochodzeniu, aby uniknąć potencjalnie toksycznych zanieczyszczeń i obecności szkodliwego dla zdrowia stężenia substancji biologicznych, chemicznych lub fizycznych. Zwierzęta należy chronić przed toksycznymi roślinami i środkami chemicznymi, a także innymi szkodliwymi substancjami, które mogą zostać przez nie spożyte. Należy uniemożliwić przedostanie się pozostałości po wodzie ściekowej i opryskach chemicznych do zbiorników wody używanej do pojenia zwierząt. Woda opadowa, zanieczyszczona odchodami, może zawierać zanieczyszczenia mikrobiologiczne, np. bakterię *E. coli*.

Oprócz zapewnienia dostępu do paszy i wody zwierzętom należy zapewnić właściwe schronienie oraz wygodne miejsce do odpoczynku. Nieodpowiednie warunki bytowe i niewłaściwe wyposażenie budynków inwentarskich grożą zwiększoną częstotliwością urazów lub ujemnym wpływem na poziom produkcji. Bez względu na system utrzymania czy wyposażenie budynku zadaniem hodowcy jest zapewnienie zwierzętom optymalnych warunków, przede wszystkim w zakresie powierzchni do wypoczynku i warunków zoohigienicznych, temperatury, wilgotności, wentylacji, odpowiedniego składu powietrza i oświetlenia.

Zwierzęta przebywające w oborze wolnostanowiskowej oprócz miejsca do leżenia muszą mieć również miejsce do swobodnego chodzenia, przechodzenia, mijania i przejawiania normalnych form zachowania.

W psychice bydła współistnieją dwie potrzeby:

- bardzo silna chęć przebywania w stadzie,
- niechęć do ciasnoty i nadmiernego zagęszczenia.

Bydło preferuje wspólne pasienie, odpoczywanie i leżenie. W budynku zwierzęta konkurują o dostęp do stołu paszowego, stacji paszowej, poidła i legowisk. Konkurencja nasila się przy braku dostępu dla wszystkich zwierząt i przy zmianach w składzie grupy lub stada. Zbyt duże zagęszczenie zwierząt zwiększa konfliktowość i zagrożenie mikrobiologiczne.

Przeżuwanie odbywa się najczęściej w trakcie leżenia. Większość zwierząt przeżuwa przez 10 - 17 cykli na dobę, gdzie długość każdego okresu przeżuwania wynosi od 0,5 do 1 godziny. Niewygodne lub zbyt małe legowiska mogą przyczyniać się do obniżenia aktywności przeżuwania, powodując negatywne następstwa produkcyjne i zdrowotne. O braku komfortu i odpowiedniej ilości miejsca mogą świadczyć nietypowe zachowania zwierząt, np. przeżuwanie na stojąco, długotrwałe stanie po pobraniu paszy, leżenie w przejściu zamiast na legowisku.

Podłogi w pomieszczeniach inwentarskich powinny być bezpieczne – gładkie, ale nie śliskie i powinny stanowić twardą, równą i stabilną powierzchnię. Podłoga w ciągach komunikacyjnych musi zapobiegać ślizganiu się. Gdy zwierzęta poruszają się po rusztach, szczególnie źle wykonanych lub przy zastosowaniu niewłaściwego materiału na posadzki, następuje zwiększone punktowe obciążenie racic i pojawiają się kulawizny. Następstwem kulawizny jest niechęć do poruszania się i stania, czego następstwem jest krótsze pobieranie paszy. Z tego powodu bardziej właściwe jest budowanie pełnych korytarzy komunikacyjnych, z których odchody usuwane są zgarniakami. Poruszanie się zwierząt po korytarzach komunikacyjnych umożliwia instalowanie na nich urządzeń do dezynfekcji (kąpieli) racic, które wzmacniają róg racicowy oraz zapobiegają chorobom poprzez dezynfekcję.

Na dobrostan zwierząt istotny wpływ mają warunki w pomieszczeniach inwentarskich, w których powinien panować stabilny mikroklimat, niezależnie od warunków zewnętrznych. Mikroklimat zależy od obsady i wieku zwierząt, technologii żywienia i usuwania odchodów oraz konstrukcji budynku i systemu wentylacji. Głównymi czynnikami mikroklimatu w pomieszczeniach inwentarskich są temperatura, wilgotność, ruch powietrza i oświetlenie.

Oświetlenie powinno być równomierne, ale niezbyt intensywne. Zbyt intensywne może powodować dyskomfort. Powinno być wystarczająco jasne, aby umożliwić obserwację zwierząt przez obsługę.

Poza czynnikami fizycznymi na mikroklimat wpływają czynniki chemiczne (szkodliwe gazy) oraz biologiczne (mikroorganizmy). Dopuszczalne stężenie szkodliwych gazów nie może przekroczyć norm:

- dwutlenek węgla (CO₂) 3000 ppm
- amoniak (NH₃) 20 ppm
- siarkowodór (H₂S) 0,5 ppm (chwilowo do 5,0 ppm, np. przy usuwaniu odchodów)

Zasadniczy wpływ na kształtowanie mikroklimatu ma odpowiednia kubatura budynku oraz wentylacja. Wentylacja powinna zapewnić wymianę powietrza w budynku oraz usunąć szkodliwe gazy i nadmiar pary wodnej. W zasadzie w nowoczesnych, wysokich budynkach wystarcza wentylacja grawitacyjna, z dużymi otworami w ścianach bocznych i otwieraną kalenicą. Otwory w okresie niskich temperatur zamyka się kurtynami lub przesłonami.

Dobrą praktyką, spotykaną w coraz większej ilości obór wolnostanowiskowych, jest montowanie urządzeń wymuszających ruch powietrza na wysokości zwierząt. Ułatwia to odprowadzenie nadmiaru ciepła z organizmu w gorące dni. Podczas upałów stosuje się zraszacze, aby chłodzić krowy, łagodzić stres wywołany wysoką temperaturą i usprawnić metabolizm.

Korzystny wpływ na dobrostan krów mają czochradła, które poprawiają higienę, zdrowie i komfort krów.

Zwierzętom należy zapewnić odpowiednią profilaktykę (program szczepień i odrobaczania), wczesną diagnostykę oraz skuteczne leczenie chorób i urazów. Zwierzęta należy chronić przed zbędnym lub nieuzasadnionym bólem.

W przypadku zaburzenia równowagi organizmu zwierząt dochodzi do choroby. Choroba może być wywołana przez czynniki środowiskowe, patogeny (bakterie, wirusy czy grzyby) i stres. Wystąpienie schorzenia powoduje straty ekonomiczne, a w rezultacie pogorszenie opłacalności produkcji. Jest to wynikiem spadku produktywności zwierząt, ale również należy uwzględnić wzrost kosztów bezpośrednich utrzymania zwierząt, takich jak koszt leczenia i środków farmakologicznych oraz większą śmiertelność zwierząt (koszty remontu stada). Chore sztuki są źródłem patogenów dla innych zwierząt w stadzie, przez co wzrasta ryzyko zachorowań, pogarszają się wskaźniki rozrodu i wzrasta brakowanie.

Czynnikiem zwiększającym ryzyko wystąpienia chorób zakaźnych jest obrót zwierzętami. Głównym działaniem hodowców powinno być zabezpieczenie stada przed wniknięciem patogenów, a w przypadku stwierdzenia występowania chorych osobników w stadzie - ograniczenie rozprzestrzeniania patogenów pomiędzy poszczególnymi osobnikami. Działania powinny się koncentrować na obserwacji zwierząt pod kątem nosicielstwa konkretnych schorzeń. Pamiętać należy, że obecność wielu czynników chorobotwórczych powoduje wystąpienie stanów podklinicznych, których objawy nie są widoczne. Chorobom wirusowym towarzyszy pogorszenie odporności, czego następstwem jest wzrost wystąpienia innych schorzeń, np. chorób układu oddechowego.

Przy zakupie zwierząt należy zwrócić uwagę, czy posiadają one stosowne zaświadczenia o braku nosicielstwa określonych chorób, nawet jeżeli nie są oficjalnie wymagane (BVD, IBR/IPV czy paratuberkuloza). Zakupione zwierzęta należy poddać kwarantannie, podczas której obserwuje się je pod kątem objawów chorobowych. Optymalny czas kwarantanny to 4-6 tygodni i powinien być przeprowadzony w pomieszczeniach umożliwiających odseparowanie zakupionych zwierząt. Jeśli zwierzęta nie posiadają wszystkich badań wykluczających nosicielstwo chorobotwórczych patogenów, powinny zostać poddane kwarantannie do momentu otrzymania wyników badań uzupełniających.

W przypadku zdiagnozowania choroby zakaźnej chore zwierzęta należy bezwzględnie odizolować od zdrowych. Najbardziej zakaźne patogeny uwalniane są z organizmu nosiciela poprzez wydzieliny i wydaliny oraz bezpośrednio przez kontakt zwierząt chorych i zdrowych, np. podczas korzystania ze wspólnego stołu paszowego czy poidła.

Wczesne zdiagnozowanie choroby zwiększa szansę wyleczenia i ogranicza koszty, dlatego zwierzęta należy obserwować codziennie. Trzeba zwrócić uwagę na zachowanie zwierząt, ich wygląd zewnętrzny, pobranie paszy. Zdrowe zwierzęta mają połyskującą sierść, właściwą, zgodną ze stanem fizjologicznym kondycję, sprawnie się przemieszczają, a wszystkie ich wskaźniki fizjologiczne (temperatura ciała, tętno, liczba oddechów) są w normie.

Źródłem czynników chorobotwórczych są nie tylko zwierzęta, ale również ludzie, ich ubrania oraz sprzęt wykorzystywany przez inseminatorów, lekarzy weterynarii, zootechników oceny użyteczności zwierząt czy doradców. Podstawowe działania higieniczne zdecydowanie zmniejszają ryzyko zawleczenia choroby z zewnątrz: mata nasączona płynem dezynfekcyjnym, stanowisko do mycia obuwia, jednorazowe ubrania ochronne i ochraniacze na buty oraz środki do dezynfekcji używanego sprzętu i narzędzi.

Warto rozważyć szczepienia ochronne zwierząt. Można stosować szczepienia w przypadku BVD (wirusowa biegunka bydła i choroba błon śluzowych), IBR (zakaźne zapalenie nosa i tchawicy bydła), biegunek wywołanych przez E. coli, rotawirusy i koronawirusy, BRSV (syncytialny wirus układu oddechowego bydła), parainfluenzy, pasterelezy, grzybicy, mastitis i clostridium.

Choroby częściej występują u zwierząt przebywających w niewłaściwych warunkach środowiskowych. Niedocenianą przyczyną pogorszenia stanu zdrowia jest stres.

Stres jest złożoną reakcją organizmu na działanie czynnika stresogennego. Podczas silnego pobudzenia następuje uwalnianie dużych ilości adrenaliny. Związek ten powoduje

zwiększenie ilości glukozy i kwasów tłuszczowych we krwi, powoduje też przyspieszenie akcji serca, zwężenie naczyń krwionośnych i wzrost ciśnienia tętniczego we krwi. Oddechy stają się częstsze i głębsze, a obniżeniu ulega intensywność perystaltyki przewodu pokarmowego i macicy (problemy z porodem i wydalaniem łożyska) oraz wydzielanie soków trawiennych i moczu. Wzrasta krzepliwość krwi oraz poziom wielu hormonów. Przy długotrwałym stresie obniża się odporność organizmu i wzrasta podatność na choroby.

Stres wywołują sytuację nietypowe lub niezrozumiałe dla zwierząt. Często zdarza się, że gdy pierwsze zwierzęta w stadzie zatrzymują się, pogania się te ostatnie. Pierwsze dalej stoją, natomiast ostatnie tłoczą się i denerwują, nie mogąc się przesunąć. Skutkiem jest stres.

Zachowanie zwierząt wobec ludzi świadczy o lęku przed człowiekiem i jest wynikiem ich traktowania przez obsługę. Świadczy o jakości i intensywności opieki a także o relacjach między hodowcą a jego stadem. Można je ocenić na podstawie odległości, na jaką może podejść obserwator do zwierzęcia, zanim się ono odsunie. W wypadku zwierząt odczuwających stres lub ból odległość ta może być znaczna.

Osoby pracujące na co dzień ze zwierzętami powinny znać ich behavior i przewidywać zachowanie. Powinny zachowywać się łagodnie, ale zdecydowanie i stanowczo. Zwierzęta doskonale wyczuwają nastroje ludzi i się do nich adaptują: w obecności osób nerwowych stają się nerwowe i niepewne, w obecności osób spokojnych są spokojne i ufne. Często osoby, które obawiają się zwierząt, zachowują się wobec nich agresywnie.

Stres jest wynikiem nie tylko relacji zwierząt z człowiekiem, ale wywołują go inne zwierzęta czy warunki środowiskowe.

Powodem stresu może być wysoka temperatura. W skrajnych przypadkach, kiedy przekroczona zostanie wydolność termoregulacji organizmu, może dochodzić do odwodnienia, zaburzeń w funkcjonowaniu układu nerwowego spowodowanych obrzękiem mózgu, niewydolności krążenia a w skrajnych przypadkach do śmierci. Dla europejskich ras bydła górna granica to 26°C. Powyżej tej granicy może wystąpić stres, zwłaszcza przy wysokiej wilgotności powietrza i braku jego ruchu. Zwierzęta zaczynają ograniczać produkcję ciepła i więcej go wydalać. Zmniejszają pobranie paszy, przeżuwanie i przemianę materii oraz aktywność ruchową. Pobierają więcej wody (szczególnie gdy woda jest zimna), wydzielają więcej śliny, przyspieszają oddychanie i kierują więcej krwi do naczyń obwodowych. Wskutek zwiększonego pocenia tracą głównie sód i chlor, a przyspieszony oddech może wywołać kwasicę oddechową.

Konsekwencją stresu cieplnego jest obniżenie pobrania paszy, spadek masy ciała, nadmierne obniżenia kondycji i ketoza. Nasila się występowanie cichej rui, opóźnia wystąpienie pierwszej rui po porodzie, zwiększa się obumieranie zarodków, wrasta ilość problemów przy porodzie i zatrzymań łożyska. Przy ciężkim stresie cieplnym zwierzęta ziewają z otwartym pyskiem i wysuniętym językiem, tracą przy tym wiele śliny, co wpływa na pH treści żwacza i równowagę jonową organizmu. Oczy są zaczerwienione, spada wydalanie moczu. Temperatura ciała wzrasta do 41- 42°C. Może dochodzić do poronień. Wykazano również negatywny wpływ na cielęta urodzone przez krowy, które doświadczyły stresu cieplnego przed porodem.

W okresie wysokich temperatur nie należy utrzymywać zwierząt na pastwisku w ciągu dnia, szczególnie w porach największego nasłonecznienia. Zadawanie pasz najlepiej przesunąć na godziny wieczorne, co oprócz korzyści dla zwierząt wpływa na mniejsze zagrzewanie paszy. Obniżeniu temperatury w budynkach sprzyja izolacja połaci dachowej, sprawna wentylacja oraz prowadzenie kanałów dolotowych w gruncie (obniża to temperaturę powietrza dolotowego latem i podnosi zimą). Spotyka się niekiedy chłodzenie połaci dachowej zimną wodą.

Stres wywołuje też nadmierna obsada zwierząt, zbyt mała długość stołu paszowego, mała ilość poideł czy niewłaściwe zagospodarowanie przestrzeni w oborze. Zbyt mała długość przegród międzystanowiskowych w oborze uwięzionej powoduje skośne kładzenie się jednych krow i stres u innych, które nie mają miejsca do odpoczynku.

Na czynniki stresogenne są szczególnie wrażliwe krowy cielne i w okresie okołoporodowym. Skutkiem mogą być poronienia, słabsze skurcze macicy podczas porodu i przedłużona inwolucja macicy. Stres może być przyczyną obniżenia jakości siary i pogorszenia wskaźników odchowu cieląt.

Podstawowym warunkiem zapewnienia dobrostanu zwierząt jest uznanie ich prawa do ekspresji zachowań naturalnych, swoistych dla danego gatunku. Każde zwierzę ma dwa rodzaje potrzeb: potrzeby podstawowe, których zaspokojenie jest niezbędne do przeżycia oraz potrzeby związane z jakością życia.

Bydło wywodzi się od zwierząt żyjących w stadzie, które zapewnia bezpieczeństwo i ochronę przed drapieżnikami. Krowy są zwierzętami społecznymi, oddalają się od stada tylko przed porodem, jednak cały czas utrzymują kontakt ze swoim stadem. W toku ewolucji rozwinęły wiele zachowań, które służą do wspólnej komunikacji i utrzymywania więzi między zwierzętami w grupie. Można zaobserwować pewne zachowania pielęgnacyjne – krowy wylizują sobie wszystkie dostępne części ciała, a miejsca, których nie mogą wylizać – wylizują im inne krowy.

Zwierzęta porozumiewają się za pomocą sygnałów – zmiany pozycji ciała, dźwięków i zapachów. Wpływa to na ich poczucie bezpieczeństwa i komfortu psychicznego, które zależą od kontaktu wzrokowego i słuchowego z innymi osobnikami stada. Dlatego w budynkach uwięziowych zwierzęta częściej bywają zestresowane i rozdrażnione. Utrzymujące się przez dłuższy czas ograniczenie swobody poruszania się prowadzi do wystąpienia stresu społecznego.

Mimo stadnego trybu życia bydło wymaga pewnej przestrzeni: społecznej i fizycznej. Przestrzeń społeczna to minimalny dystans od innych osobników tego samego gatunku lub człowieka. Naruszenie tego dystansu powoduje ucieczkę lub atak zwierzęcia. Przestrzeń fizyczna to obszar, jakiego potrzebuje zwierzę do odpoczynku, przeciągania się itp. Zwierzętom należy zapewnić odpowiednią przestrzeń, by mogły leżeć, odpoczywać, poruszać się, jeść, pić, oddawać kał i mocz itd. bez wywoływania nadmiernych napięć w grupie.

U bydła występuje silna struktura hierarchiczna w stadzie. Między zwierzętami występuje tzw. dystans ustępowania, który zależy od pozycji osobników w hierarchii i może wynosić kilka metrów. Przekroczenie tego dystansu jest odbierane jako prowokacja, może wtedy dochodzić do wzajemnych gróźb lub walk. Bydło domowe charakteryzuje się mniejszym dystansem pomiędzy osobnikami swojej grupy niż wolnożyjące kopytne, co spowodowane jest selekcją prowadzoną przez człowieka.

Zapewnienie dobrostanu można rozumieć jako redukcję zjawisk negatywnych, jak choroba, stres zwierzęcia lub występowanie zachowań patologicznych. Należy jednak podkreślić, że istotny jest również dobrostan w rozumieniu pozytywnym, np. okazywanie przez zwierzęta oznak doznawania przyjemności i satysfakcji. Bydło posiada swoje naturalne wzorce zachowań (behawioru), które występują u zwierząt instynktownie lub dobrowolnie. Ich znajomość i ocena dostarcza informacji niezbędnych do oceny dobrostanu. Na podstawie ekspresji behawioru można ocenić, w jakim stopniu warunki bytowe w gospodarstwie przypominają naturalne środowisko zwierząt. Poza oceną zachowania zwierząt można dokonać oceny dobrostanu na podstawie wskaźników produkcyjnych, fizjologicznych, i zdrowotnych.

Cechy wysokiego poziomu dobrostanu zwierząt:

- przejawianie różnorodnych form normalnego zachowania się (wzorców behawioralnych),
- utrzymanie w normie wskaźników fizjologicznych,

- utrzymanie w normie wskaźników produkcyjnych.

Cechy niskiego poziomu dobrostanu zwierząt:

- ograniczenie naturalnych reakcji i behawioru,
- obniżony poziom zdolności adaptacyjnych względem sytuacji stresowych,
- brak zainteresowania otoczeniem,
- niechęć okazywania zachowań przeciwnych,
- obniżenie zdolności wzrostu i rozrodu,
- obniżenie wydajności,
- uszkodzenia ciała,
- większa podatność na choroby,
- immunosupresja,
- fizjologiczne przeciwstawianie się trudnościom,
- behawioralne przeciwstawianie się trudnościom (patologie behawioralne),
- autonarkotyzm.

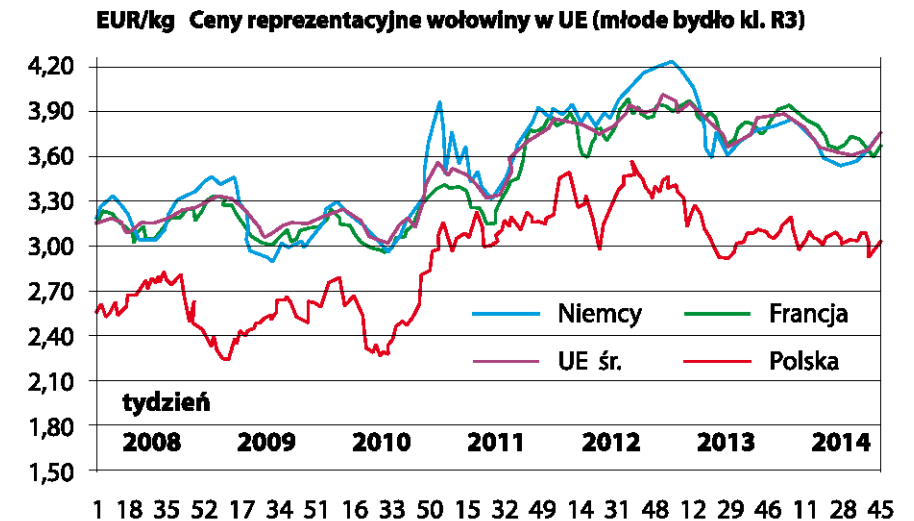
■ System QMP

Monika Przeworska

Starszy Specjalista ds. Rozwoju Systemów, Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego

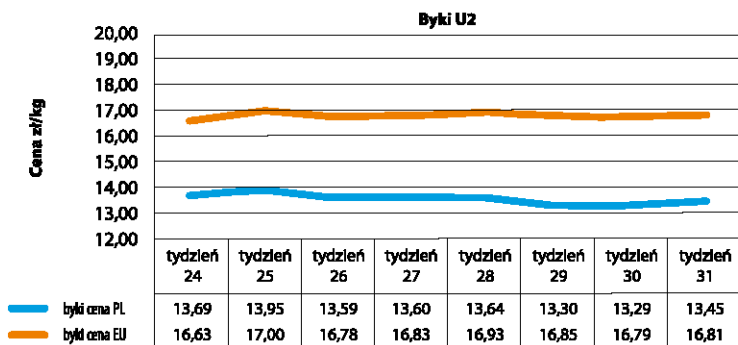
Dlaczego opracowano system QMP?

Potrzeba opatentowania i wdrożenia systemu QMP wzięła się z obserwacji ceny żywca wołowego w rozliczeniu za wagę bitą, ciepłą, płaconą rolnikom w Unii Europejskiej, która jest znacznie wyższa od ceny płaconej polskim rolnikom za tusze wołowe tej samej klasy.

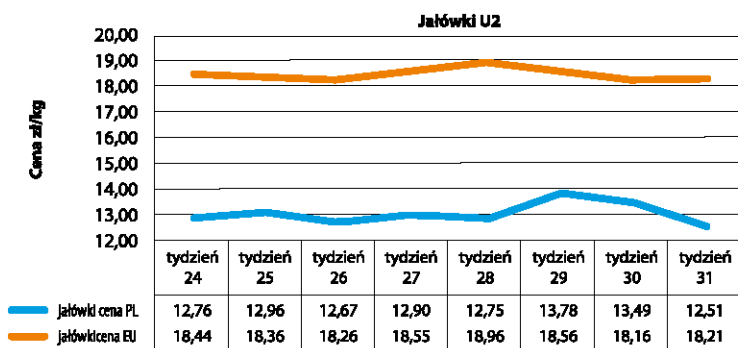

Rysunek 1 Porównanie cen za tusze wołowe płaconej dostawcom żywca w UE i w Polsce. FAPA/FAMU

Różnice cen utrzymują się do dzisiaj – np. ceny buhajków AU3 (Rysunek 1) lub ceny jałówek EU3 (Rysunek 2). W przypadku żywca wołowego produkowanego w systemie QMP, ceny z założenia powinny być wyższe a różnice mniejsze, o czym mowa będzie w dalszej części artykułu.

Rysunek 2 Średnie ceny za buhaje do 24 miesięcy w klasie U2 w UE oraz Polsce.

Rysunek 3 Średnie ceny za jałówki w klasie U2 w UE oraz Polsce.

Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego znając wartość cen uzyskiwanych na Zachodzie Europy oraz dużą dysproporcję pomiędzy tymi cenami, a możliwymi do uzyskania w Polsce, doszło do wniosku, że należy podejmować działania mające na celu zmniejszenie tak dużej różnicy. Bez takich działań ciężko byłoby mówić o wzmocnieniu konkurencyjności polskiego producenta żywca wołowego i o wyższych cenach dla jego producentów. Jednym z pomysłów było opracowanie systemu, który gwarantowałby wyższą jakość kulinarną produkowanej wołowiny. Pomysł był wzorowany na rozwiązaniach wdrożonych w innych krajach, w których wyprodukowana wołowina bardziej miała powtarzalną jakość oraz uzyskiwała dużo wyższe ceny na rynku UE w stosunku do tych osiągniętych za polski produkt.

Biorąc pod uwagę powyższe wnioski, producenci żywca wołowego zrzeszeni w Polskim Zrzeszeniu Producentów Bydła Mięsnego podjęli decyzję o opracowaniu i wdrożeniu systemu zapewniania jakości wołowiny, który pozwoliłby na jej kontrolę w całym procesie produkcji – poczynając od genetyki, poprzez żywienie i utrzymanie zwierząt, transport żywca i postępowanie z produktem w ubojni oraz zakładach rozbioru. Założono, że tak oznaczone mięso powinno uzyskać wyższą cenę u konsumentów, a dzięki temu również u odbiorców.

Systemy jakości żywności – poprawa jakości i powtarzalności surowca

Zwiększenie spożycia wewnętrznego oraz możliwości eksportowych nie może się odbyć bez poprawy jakości mięsa wołowego. Z racji, że coraz więcej krajów staje się eksporterami wołowiny niższej jakości, a przez to oferowanej w niższej cenie, właśnie jakość powinna być atutem w walce o konsumenta.

Moc marketingowa polegająca na dotarciu do klienta i przekonaniu go do zakupu to jedno, zaś utrzymanie klienta i zdobycie jego stałego zaufania to drugie. Klient zadowolony z produktu zakupi go ponownie. W przypadku wołowiny zaufanie klienta buduje się przede wszystkim na powtarzalnej jakości – porcja mięsa o danym oznaczeniu musi być za każdym razem taka sama, bez względu na partię, miejsce zakupu czy czas. Wymaga to stworzenia systemów oceny jakości, które w precyzyjny sposób określałyby zasady doboru genetyki, prowadzenia opasu, czynności przed- i poubojowych oraz przetwórstwa mięsa. Prawidłowo zaplanowane i skrupulatnie wdrażane systemy zapewniają wysoką jakość wołowiny oraz gwarantują uzyskanie powtarzalnego produktu końcowego.

Warto zwrócić uwagę, że w społeczeństwach zamieszkujących kraje rozwinięte popularna staje się tzw. zdrowa żywność. Konsument nie sięga bezrefleksyjnie po produkty jedynie dla zaspokojenia głodu, lecz zwraca uwagę na jego skład, pochodzenie oraz właściwości prozdrowotne.

W Polsce upodobanie do naturalnej, certyfikowanej żywności dopiero zaczyna się kształtować – konsumenci stopniowo nabierają przekonania, że jakość użytych do przygotowywania potraw produktów ma ogromne znaczenie dla końcowego efektu ich starań i kulinarnego sukcesu. Jak pokazują badania, Polacy mając gwarancję wysokiej jakości, skłonni są zapłacić więcej za produkt, który spełni ich oczekiwania. Dzięki takiej postawie konsumentów można mieć większe zyski z produkcji żywca wołowego oraz z przetwórstwa wołowiny.

Certyfikacja wołowiny

Mając na uwadze obserwowane problemy oraz ich rozwiązania, które funkcjonują na świecie, Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego we współpracy z rolnikami, zakładami mięsnymi oraz światowymi ekspertami w zakresie produkcji mięsa wołowego opracowało system QMP.

Zgodnie z założeniami postanowiono produkować mięso takiej jakości, by odpowiadało wymaganiom konsumentów i z powodzeniem konkurowało na zagranicznych rynkach. Stworzenie polskiego systemu QMP poprzedziła analiza podobnych systemów w innych krajach, m.in. w Hiszpanii, Szkocji, Anglii, Irlandii, Austrii. Zwrócono uwagę na identyfikowalność produktu, czyli możliwość prześledzenia drogi produktu – od zagrody do stołu. System wzorowany na rozwiązaniach powszechnych w UE-15 w Polsce jest rozwiązaniem innowacyjnym. W dniu 20 października 2009 decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi system QMP otrzymał status krajowego systemu jakości żywności.

System QMP jest bardzo dobrym narzędziem pozwalającym na promocję polskiej wołowiny, zarówno w kraju jak i za granicą, jako mięsa o wysokich parametrach kulinarnych.

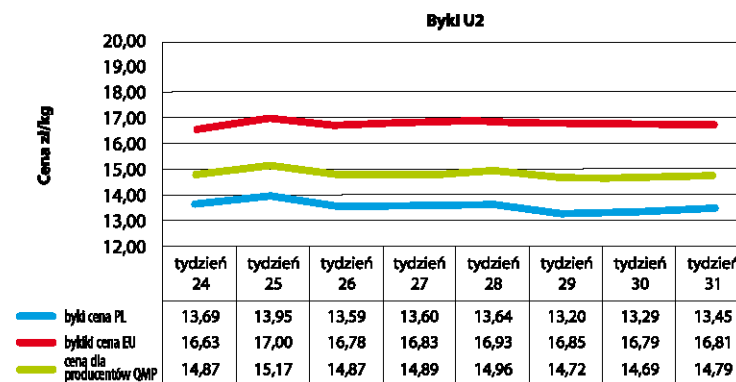
Rozwiązanie to jest całościowe, ponieważ certyfikacja, na której się opiera dotyczy wszystkich aspektów produkcji wołowiny. W ramach QMP certyfikowani są rolnicy – producenci żywca, pasz oraz ubojnie i zakłady przetwórcze. Pełen nadzór nad łańcuchem dostaw do konsumenta pozwala na osiągnięcie wysokiej jakości, a przez to na budowę silnej marki polskiej wołowiny. PZPBM przy współpracy Komitetu Technicznego w uzgodnieniu z MRiRW oraz PCA ustala wymagania m.in. dla producentów żywca. Wizyty w gospodarstwach i sprawdzanie zgodności stosowanych praktyk z wymaganiami są przeprowadzane przez niezależne jednostki certyfikujące posiadające akredytację PCA. Sprawdzenie wymagań jest formą audytu, który ma pomóc producentowi żywca wołowego dostosować się do wymagań systemu QMP. W razie stwierdzenia niezgodności czy braków dawany jest czas na dostosowanie się do stawianych wymagań.

Korzyści płynące z systemu QMP

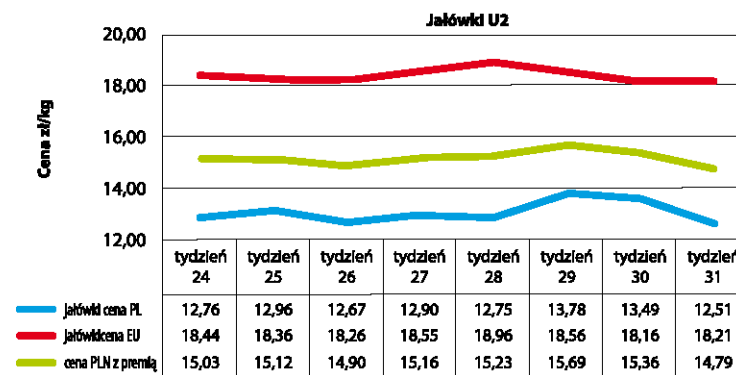
Producenci bydła mięsnego, którzy zdecydują się na produkcję w Systemie QMP mogą liczyć na wyższe zyski, pewny rynek zbytu i wsparcie ze strony Administratora Systemu QMP.

Zamieszczone poniżej wykresy obrazują relacje cen uzyskiwanych przez producentów funkcjonujących w Systemie QMP w stosunku do cen uzyskiwanych przez pozostałych

producentów w Polsce oraz w krajach UE. Obserwowana dysproporcja między cenami powodowała różnicę nawet 1000 złotych na jednej sztuce na rzecz bydła z Systemu QMP względem standardowego obrotu. Różnica ta była jeszcze większa w przypadku sprzedaży jałówek.

Rysunek 4. Średnie ceny za buhaje do 24 miesięcy w klasie U2 w UE, Polsce oraz ceny QMP

Rysunek 5. Średnie ceny za jałówki w klasie U2 w UE, Polsce oraz ceny QMP

Możliwość uzyskania zdecydowanie wyższej ceny za żywca wołowego to niezaprzeczalny atut systemu, ale nie największy. Istotną kwestię stanowi bezpieczeństwo uczciwości transakcji sprzedaży bydła pochodzącego z Systemu QMP. Instytucja klasyfikatora tusz wołowych, który przyzyciowo wycenia zwierzęta, asysta i nadzór Administratora Systemu QMP nad transakcją powodują, że System QMP jest gwarancją uzyskania uczciwej zapłaty za wysokiej jakości żywca wołowego.

Ważną zaletą uczestnictwa w Systemie jest też możliwość uzyskania dodatkowych punktów w PROW 2014-2020. Za udział w unijnym lub krajowym systemie jakości przyznawane są bowiem 2 punkty w rankingach osób starających się o pomoc w nowej perspektywie finansowej.

Wysoka cena za żywca wołowy, bezpieczeństwo transakcji oraz większe szanse na uzyskanie wsparcia z PROW to atuty Systemu QMP.

Wymagania jakie stawia System QMP producentowi żywca wołowego

Aby System QMP mógł konkurować z zagranicznymi markami mięsa wołowego, Administrator Systemu QMP zadbał o jego odpowiednie ugruntowanie w polskim oraz unijnym prawodawstwie. Jest uwiarygodniany przez Polskie Centrum Akredytacji (PCA), a kontrola jest realizowana przez niezależne jednostki certyfikujące.

Wymagania jakie system stawia przed producentami, rzeźniami oraz przetwórcami jasno i precyzyjnie regulują Standardy Systemu QMP dostępne na stronie www.systemqmp.pl.

Obszarami, na które producent żywca wołowego musi zwrócić uwagę, przystępując do Systemu QMP to przede wszystkim:

- Dobór zwierząt do opasu – do systemu kwalifikują się zwierzęta wybranych ras mięsnych oraz mieszańce mięsno-mleczne, u których komponent ojcowski stanowi rasa mięsna,
- Bezuwięziowy system utrzymywania,
- Pełna kontrola nad żywieniem zwierząt – zwierzęta powinny być żywione wg specjalnie ustalonego planu (najlepiej paszami gospodarskimi uwzględniającymi ich zapotrzebowanie na każdym etapie opasania).

Spełnienie wymagań oraz pozytywne przejście procesu certyfikacji otwiera przed producentami wiele możliwości przy jednoczesnym zachowaniu maksimum swobody. Nie jest to system przypominający kontraktację żywca. To producent jest właścicielem zwierząt i to on decyduje o czasie i miejscu sprzedaży zwierząt z Systemu QMP. Rolą ubojni funkcjonujących w systemie jest zaproponowanie ceny, która zachęci producentów bydła do sprzedaży certyfikowanego bydła.

Wszystkie zasady obowiązujące producentów opasających żywca wołowego w Systemie QMP zmuszają do wytworzenia wołowiny wysokiej jakości. Dzięki temu konsumenci, którzy

w sklepach sięgają po nią w sklepach mogą mieć pewność, że jest ona wytwarzana według ściśle określonych standardów, jest bezpieczna i smaczna.

Polski System zapewnia wysoką jakość mięsa wołowego. System QMP to satysfakcja producenta i konsumenta.

Dynamiczny rozwój Systemu QMP w ostatnich latach

Najlepszym dowodem na spełnianie założeń Systemu jest przede wszystkim rosnące zapotrzebowanie rynku na mięso pochodzące z Systemu QMP oraz idące za tym zdecydowanie wyższe zyski producentów żywca wołowego. Stworzenie i wdrożenie regulacji jasno i precyzyjnie określających normy związane z produkcją, której wynikiem jest uzyskanie produktu o wyższej jakości konsumenckiej oraz o lepszej mocy marketingowej to dopiero pierwszy etap prac nad tworzeniem marki Krajowego Systemu Jakości Żywności.

Rok 2016 potwierdził wartość Systemu QMP. Znacząco wzrosło zapotrzebowanie na mięso pochodzące z systemu a co za tym idzie, zapotrzebowanie na zwierzęta utrzymywane w jego ramach. Dzięki niemu popyt na nie znacznie przekroczył aktualną podaż. Trzykrotny wzrost liczby uczestników Systemu QMP w ciągu roku 2016 roku pozwala na patrzenie z dużym spokojem w przyszłość produkcji żywca w Systemie QMP.

System QMP jako marka polskiej wołowiny powinna na stałe zagościć zarówno na polskich, jak i europejskich stołach z korzyścią dla polskich producentów żywca wołowego.

Zapotrzebowanie ze strony rynku UE na polską certyfikowaną wołowinę rośnie. Im więcej uczestników w Systemie QMP, tym więcej jednorodnych partii polskiej jakościowej wołowiny, za którą można uzyskiwać coraz wyższe ceny.

Większość polskiej wołowiny jest w dalszym ciągu eksportowana w relatywnie niskiej cenie

Mimo niskiego spożycia wewnętrznego w przeliczeniu na jednego mieszkańca (1,9 kg na osobę w 2016 r.), w Polsce produkowane jest ok. 11 kg wołowiny. Zestawiając tą wartość ze spożyciem, widać jak dużo mięsa wołowego jest eksportowane za granicę. Zagraniczni kontrahenci decydują się na mięso wołowe z Polski głównie przez niską cenę zakupu. Konkurencyjność polskiej wołowiny może więc szybko zmaleć jeśli na rynku pojawi się eksporter oferujący równie tani produkt.

Polska jest liczącym się eksporterem wołowiny na rynkach krajów trzecich, jednak dominującym odbiorcą jest przede wszystkim rynek unijny. Głównymi odbiorcami

produkowanej w Polsce wołowiny są Niemcy, Holandia, Hiszpania i Włochy. Kilku polskich przetwórców wołowiny jest uprawnionych do eksportu na rynek turecki. Jednak rynek w tym kraju jest zależny w dużym stopniu od decyzji politycznych. Polska wołowina napotyka na trudności na rynkach arabskich, tj. Arabia Saudyjska czy Emiraty Arabskie, ponieważ jest tam silna konkurencja w segmencie taniej wołowiny z krajów trzecich (Brazylia, Argentyna czy Indie).

Aby zwiększyć szanse polskiej wołowiny na rynkach zagranicznych, niezbędne jest wzmocnienie konkurencyjności w odniesieniu nie tylko do niskiej ceny, ale przede wszystkim do jakości oferowanego mięsa. Tylko wzmocnienie mechanizmów umożliwiających zapewnienie wysokiej, powtarzalnej jakości produkowanego surowca może przelożyć się na uzyskanie lepszego wyniku ekonomicznego przez polskie gospodarstwa opasające i ich zrównoważony rozwój. Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego rekomenduje uczestnictwo w Systemie QMP jako sposób na poprawę wyników ekonomicznych gospodarstwa, wzmocnienia pozycji konkurencyjnej polskich producentów żywca wołowego.

■ Zasady organizowania grup producentów rolnych zgodnie z PROW 2014 - 2020

*Tomasz Bieliński
Główny Specjalista ds. Grup Producentów*

Wszystkie kwestie dotyczące organizowania i funkcjonowania grup producentów rolnych i związków grup regulowane są w drodze ustawy z dnia 15 września 2000 roku o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. z 2000 r., Nr 88, poz. 983 ze zm.) oraz rozporządzeń krajowych dostosowanych do prawodawstwa unijnego.

Organizowana grupa producentów rolnych musi przed uznaniem nabyć osobowość prawną we właściwym Krajowym Rejestrze Sądowym i zarejestrować się jako przedsiębiorca w Rejestrze Przedsiębiorców KRS. Aby uzyskać status grupy producentów rolnych, osoby reprezentujące grupę składają do właściwego ze względu na siedzibę grupy organu rejestrowego (Oddział Regionalny ARiMR) wniosek o rejestrację grupy wraz z wymaganymi załącznikami. W drodze postępowania administracyjnego organ rejestrowy stwierdza spełnienie przez grupę warunków określonych w prawodawstwie, wydaje decyzję o uznaniu grupy producentów rolnych i dokonuje wpisu do rejestru grup producentów rolnych. Organ sprawuje nadzór nad działalnością grup poprzez przeprowadzane kontrole w zakresie spełniania przez grupy warunków określonych w ww. ustawie i rozporządzeniach. Organem odwoławczym od decyzji jest minister właściwy do spraw rolnictwa.

Grupa producentów rolnych musi prowadzić działalność gospodarczą jako przedsiębiorca posiadający osobowość prawną, pod warunkiem, że:

- 1) Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw, grupa została utworzona przez producentów jednego produktu rolnego lub grupy produktów w celu:
  - dostosowania produktów rolnych i procesu produkcyjnego do wymogów rynkowych,
  - wspólnego wprowadzanie towarów do obrotu, w tym przygotowania do sprzedaży, centralizacji sprzedaży i dostawy do odbiorców hurtowych,
  - ustanowienia wspólnych zasad dotyczących informacji o produkcji ze szczególnym uwzględnieniem zbiorów i dostępności produktów rolnych,
  - rozwijania umiejętności biznesowych, marketingowych oraz organizowanie i ułatwianie procesów wprowadzania innowacji,
  - ochrony środowiska naturalnego,

- 2) działa na podstawie aktu założycielskiego (statut lub umowa spółki)
- 3) żaden z członków, udziałowców lub akcjonariuszy (członków grupy) nie może mieć więcej niż 20% głosów na walnym zgromadzeniu, zgromadzeniu wspólników lub walnym zebraniu członków, także pośrednio:
  - a) przez dysponowanie bezpośrednio lub pośrednio większością głosów:
    - na walnym zgromadzeniu, zgromadzeniu wspólników albo walnym zebraniu członków, także jako zastawnik albo użytkownik, bądź w zarządzie innej osoby prawnej będącej członkiem grupy, także na podstawie porozumień z innymi osobami, lub
    - w spółce osobowej będącej członkiem grupy, także na podstawie porozumień z innymi osobami,
  - b) gdy członkowie zarządu osoby prawnej będącej członkiem grupy stanowią więcej niż połowę członków zarządu innej osoby prawnej będącej członkiem grupy,
- 4) coroczne przychody ze sprzedaży produktów lub grup produktów wytworzonych w gospodarstwach lub działach specjalnych produkcji rolnej członków grupy stanowią więcej niż połowę przychodów grupy ze sprzedaży produktów lub grup produktów, ze względu na które grupa została utworzona,
- 5) określi obowiązujące członków grupy zasady produkcji, w tym dotyczące jakości i ilości produktów lub grup produktów oraz sposoby przygotowania produktów do sprzedaży,
- 6) każdy z członków grupy w każdym roku działalności grupy produkuje oraz sprzedaje do grupy co najmniej 80% wyprodukowanych przez siebie produktów lub grup produktów, ze względu na które grupa została utworzona,
- 7) każdy z członków grupy przynależy tylko do jednej grupy w zakresie danego produktu lub grupy produktów.
- 8) realizuje zatwierdzony plan biznesowy.

Akt założycielski

Zgodnie z ustawą o GPR prawa i obowiązki członków grupy producentów określa „Akt założycielski”. Akt założycielski grupy powinien zawierać w szczególności informacje określające:

- 1) zasady przyjmowania do grupy nowych członków oraz występowania członków z grupy, przy czym minimalny okres członkostwa, który liczy się od dnia wydania decyzji o uznaniu, nie może być krótszy niż trzy lata działalności grupy, a informacja o zamiarze wystąpienia z grupy powinna być złożona na piśmie co najmniej na 12 miesięcy przed końcem danego roku działalności grupy;
- 2) zasady zbywania akcji lub udziałów w spółce akcyjnej lub spółce z ograniczoną odpowiedzialnością;
- 3) zasady dostarczania przez członków grupy informacji dotyczących wielkości sprzedaży i cen uzyskiwanych za produkty, z uwagi na które grupa została powołana, a są sprzedawane poza grupą;
- 4) zasady tworzenia i wykorzystania funduszu specjalnego, jeżeli będzie on utworzony;
- 5) sankcje wobec członka grupy, który nie wypełnia nałożonych na niego obowiązków, oraz warunków określonych w ustawie o grupach producentów rolnych i ich związkach.

W akcie założycielskim mogą być również zawarte postanowienia dotyczące w szczególności:

- 1) zaopatrzenia członków grupy w środki produkcji,
- 2) zasad wspólnego użytkowania sprzętu rolniczego,
- 3) promocji produktów lub grupy produktów wprowadzanych do obrotu,
- 4) przechowywania, konfekcjonowania i standaryzacji produktów lub grupy produktów.

Plan biznesowy:

Wymagania, jakie powinien spełniać plan biznesowy grupy producentów rolnych określone są w § 1 ust. 1 pkt 8 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 lutego 2016 r. w sprawie wymagań, jakie powinien spełniać plan biznesowy grupy producentów rolnych (Dz. U. poz. 237). Plan biznesowy grupy producentów rolnych

zawiera m.in.: zakres i opis działań, jakie zamierza zrealizować grupa, w odniesieniu do każdego z celów określonych w art. 2 ust. 1 ustawy o GPR, wraz z uzasadnieniem w jaki sposób poszczególne działania przyczynią się do realizacji poszczególnych celów oraz ze wskazaniem planowanego postępu w ich realizacji w poszczególnych latach realizacji planu biznesowego.

Plan biznesowy grupy producentów rolnych musi zawierać:

1) informacje dotyczące grupy:

- a) nazwę, siedzibę i formę prawną,
- b) numer identyfikacji podatkowej (NIP),
- c) numer w Krajowym Rejestrze Sądowym,
- d) wskazanie osób upoważnionych do reprezentowania grupy;

2) informacje dotyczące producentów produktu lub grupy produktów, ze względu na które grupa została utworzona, wchodzących w skład grupy:

- a) imię, nazwisko, miejsce zamieszkania i adres albo nazwę, siedzibę i adres,
- b) numer identyfikacyjny nadany w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności,
- c) numer identyfikacyjny Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (numer PESEL) – w przypadku osoby fizycznej,
- d) NIP, numer identyfikacyjny krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej (REGON), numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, jeżeli został nadany – w przypadku osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej,
- e) numer paszportu lub innego dokumentu tożsamości – w przypadku osoby nieposiadającej obywatelstwa polskiego,
- f) wielkość i wartość produkcji produktu lub grupy produktów, ze względu na które grupa została utworzona, wyprodukowanych przez poszczególnych członków grupy w roku złożenia wniosku o uznanie grupy lub w roku poprzedzającym rok złożenia wniosku o uznanie grupy – w przypadku prowadzenia takiej produkcji;

3) opis struktury organizacyjnej grupy, w tym strukturę udziałów lub liczbę posiadanych akcji i podział praw do głosowania poszczególnych członków grupy;

4) wskazanie posiadanych przez członków grupy w zakresie produkcji produktu lub grupy produktów, ze względu na które grupa została utworzona:

- a) numerów i powierzchni działek ewidencyjnych, na których jest prowadzona produkcja – w przypadku produkcji roślinnej, albo
- b) liczby i gatunków zwierząt, a w przypadku zwierząt gospodarskich objętych obowiązkiem zgłoszenia do rejestru zwierząt gospodarskich oznakowanych i siedzib stad tych zwierząt – również numerów siedzib tych stad – w przypadku produkcji zwierzęcej, albo
- c) liczby rodzin pszczelich – w przypadku produkcji miodu naturalnego lub innych produktów pszczelich;

5) zestawienie budynków, budowli, maszyn, urządzeń lub środków transportu, będących w posiadaniu grupy i poszczególnych członków grupy, wykorzystywanych do produkcji produktu lub grupy produktów, ze względu na które grupa została utworzona, na dzień złożenia wniosku o uznanie grupy;

6) szacunkową wielkość i wartość netto produkcji poszczególnych członków grupy przewidzianej do sprzedaży przez grupę z podziałem na poszczególne lata realizacji planu biznesowego;

7) szacunkowe przychody i koszty prowadzenia działalności przez grupę w poszczególnych latach realizacji planu biznesowego;

8) zakres i opis działań, jakie zamierza zrealizować grupa, w odniesieniu do każdego z celów określonych w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw, wraz z uzasadnieniem, w jaki sposób poszczególne działania przyczynią się do realizacji poszczególnych celów i ze wskazaniem planowanego postępu w ich realizacji w poszczególnych latach realizacji planu biznesowego;

9) harmonogram działań służących do realizacji celów, ze wskazaniem etapów z podziałem na poszczególne lata realizacji planu biznesowego, wraz z określeniem szacowanej wysokości wydatków na realizację poszczególnych działań lub ich etapów;

10) wskazanie planowanych źródeł finansowania działań;

- 11) informację na temat planowanych szkoleń i korzystania z doradztwa;
- 12) informację na temat oczekiwań grupy związanych z prowadzoną działalnością w odniesieniu do produktu lub grupy produktów, ze względu na które grupa została utworzona, po upływie 5 lat od dnia uznania grupy;
- 13) przewidywany rozwój grupy po upływie 5 lat od dnia jej uznania.

Wsparcie dla grup producentów rolnych

Wsparcie realizowane jest w ramach działania 9 „Tworzenia grup producentów i organizacji producentów” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich dla Polski na lata 2014-2020

Beneficjenci pomocy:

O pomoc może ubiegać się grupa producentów rolnych, w skład której wchodzi wyłącznie osoby fizyczne, uznana nie wcześniej niż w dniu 1 stycznia 2014 r. na podstawie ustawy z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. poz. 983, z późn. zm.), zwana dalej „grupą”, z wyłączeniem grupy utworzonej ze względu na grupę produktów: drób żywy (bez względu na wiek), mięso lub jadalne podroby drobiowe: świeże, chłodzone, mrożone.

Pomoc jest przyznawana grupie:

- która jest uznana na podstawie planu biznesowego, o którym mowa w art. 8 ust. 3 pkt 3 albo ust. 4 pkt 3 ustawy z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw, zwanej dalej „ustawą o grupach producentów rolnych”, i zobowiąże się do jego realizacji;
- która posiada numer identyfikacyjny nadany w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności, zwany dalej „numerem identyfikacyjnym”;
- która działa jako przedsiębiorca prowadzący mikro-, małe lub średnie przedsiębiorstwo.
- w skład której nie wchodzi członkowie będący producentami jednego produktu lub grupy produktów, którzy byli członkami grupy producentów rolnych, wstępnie uznanej grupy producentów owoców i warzyw lub organizacji producentów owoców i warzyw, utworzonej ze względu na ten sam produkt lub produkt tożsamy z produktem produkowanym zgodnie z przepisami o rejestracji i ochronie

nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych lub przepisami dotyczącymi rolnictwa ekologicznego lub grupę produktów, której przyznano i wypłacono pomoc na rozpoczęcie działalności ze środków Unii Europejskiej po dniu 1 maja 2004 r. w celu utworzenia i przeznaczenia jej na działalność administracyjną lub inwestycyjną, w ramach:

- a) działań:
  - „Grupy producentów rolnych” objętego planem rozwoju obszarów wiejskich,
  - „Grupy producentów rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013,
  - „Tworzenie grup producentów i organizacji producentów” objętego Programem,
  - „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013,
  - „Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013,
- b) mechanizmów pomocy finansowej udzielanej:
  - wstępnie uznanym grupom producentów owoców i warzyw,
  - uznanym organizacjom producentów owoców i warzyw;
  - której:
    - a) każdemu z członków tej grupy będącemu producentem przyznano płatności na podstawie przepisów o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego w roku uznania grupy lub przynajmniej raz w ciągu ostatnich 2 lat poprzedzających rok uznania grupy – w przypadku grupy uznanej ze względu na produkt lub grupę produktów roślinnych, z wyłączeniem producentów prowadzących działy specjalne produkcji rolnej, lub
    - b) każdy z członków tej grupy będący producentem był posiadaczem zwierząt gospodarskich objętych obowiązkiem zgłoszenia do rejestru zwierząt gospodarskich oznakowanych i siedzib stad tych zwierząt, ze względu na które grupa została uznana, przynajmniej w roku poprzedzającym rok uznania grupy, lub
    - c) każdy z członków tej grupy będący producentem prowadził działy specjalne produkcji rolnej przynajmniej w roku poprzedzającym rok uznania grupy

– w przypadku grupy uznanej ze względu na produkt lub grupę produktów w ramach działu specjalnego produkcji rolnej, lub

d) każdy z członków tej grupy będący producentem prowadził produkcję produktów lub grupy produktów, ze względu na które grupa została uznana, innych niż produkty lub grupy produktów wymienione w lit. a i b, oraz produkty lub grupy produktów w ramach działu specjalnego produkcji rolnej, przynajmniej w roku poprzedzającym rok uznania grupy;

- której siedziba znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- której każdy z członków tej grupy będący producentem prowadzi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej produkcję produktu lub grupy produktów, ze względu na które grupa została uznana.

Członkiem grupy mogą również być:

- osoby, które przejęły w całości gospodarstwo rolne w roku poprzedzającym rok uznania grupy lub w roku uznania grupy, oraz
- osoby ubiegające się o przyznanie pomocy w roku uznania grupy i beneficjenci poddziałania „Pomoc w rozpoczęciu działalności gospodarczej na rzecz młodych rolników” objętego Programem.

Zasady wsparcia:

- O naborze wniosków o przyznanie pomocy finansowej podaje do publicznej wiadomości Prezes Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa na stronie internetowej administrowanej przez Agencję i co najmniej w jednym dzienniku o zasięgu krajowym oraz w siedzibie Centrali Agencji i oddziałów regionalnych Agencji, ogłoszenie o naborze wniosków, nie później niż 30 dni przed dniem planowanego rozpoczęcia terminu składania wniosków.
- Ogłoszenie, o którym mowa powyżej zawiera wskazanie dnia rozpoczęcia oraz dnia zakończenia terminu składania wniosków o przyznanie pomocy.
- Termin składania wniosków o przyznanie pomocy nie może być krótszy niż 30 dni oraz dłuższy niż 60 dni.
- Agencja udostępnia formularz wniosku o przyznanie pomocy, formularz wniosku o płatność oraz wzory oświadczeń dołączanych do wniosku o przyznanie pomocy lub wniosku o płatność, nie później niż od dnia podania do publicznej wiadomości ogłoszenia.

- Wniosek o przyznanie pomocy grupa składa do dyrektora oddziału regionalnego Agencji właściwego ze względu na siedzibę grupy.

Rodzaj wsparcia

- Pomoc jest wypłacana w formie rocznych płatności i obejmuje okresy kolejnych 12 miesięcy prowadzenia działalności przez grupę, licząc od dnia następującego po dniu wydania decyzji o uznaniu.
- Wniosek o płatność składa się do dyrektora oddziału regionalnego Agencji właściwego ze względu na siedzibę beneficjenta, w terminie 60 dni od dnia zakończenia każdego kolejnego okresu prowadzenia działalności przez grupę.
- Wsparcie stanowi procentowy ryczałt od wartości przychodów netto grupy lub organizacji producentów ze sprzedaży produktów lub grupy produktów, wytworzonych w gospodarstwach jej członków, w poszczególnych latach i sprzedanych odbiorcom niebędącym członkami grupy lub organizacji. Pomoc przyznawana jest w okresie pierwszych 5 lat funkcjonowania grupy/organizacji od dnia uznania.
- Pomoc na rozpoczęcie działalności ze środków Unii Europejskiej po dniu 1 maja 2004 r. należy rozumieć jako środki wsparcia otrzymane przez grupę/organizację producentów w celu utworzenia i przeznaczenie ich na działalność administracyjną lub inwestycyjną.

Wysokość pomocy wynosi odpowiednio:

- po pierwszym roku prowadzenia działalności – 10%,
- po drugim roku prowadzenia działalności – 8%,
- po trzecim roku prowadzenia działalności – 6%,
- po czwartym roku prowadzenia działalności – 5%,
- po piątym roku prowadzenia działalności – 4%

Ostatnia, piąta płatność jest możliwa do realizacji wyłącznie po potwierdzeniu przez Agencję osiągnięcia celów określonych w planie biznesowym przez zrealizowanie wszystkich działań i inwestycji zatwierdzonych w planie biznesowym w ujęciu rzeczowo-rodzajowym, przyczyniających się do osiągnięcia celów określonych w art. 2 ust. 1 ustawy o grupach producentów rolnych i zatwierdzonych w planie biznesowym, na podstawie złożonego przez beneficjenta sprawozdania za cały okres realizacji planu biznesowego oraz kontroli na miejscu.

Maksymalnie wysokość pomocy nie może przekroczyć równowartości 100.000 euro w każdym roku pięcioletniego okresu pomocy.

Wykaz produktów dla których można tworzyć grupy producentów rolnych.

Wykazu produktów i grup produktów, dla których mogą być tworzone grupy producentów rolnych, minimalnej rocznej wielkości produkcji towarowej oraz minimalnej liczby członków grupy producentów rolnych dla województwa kujawsko-pomorskiego.

L.p.	Wykaz produktów i grup produktów	Minimalna roczna wielkość produkcji towarowej (w t., szt., ha, zł)	Minimalna liczba członków grupy producentów rolnych
1	Konie żywe	24 sztuki	5
2	Bydło żywe: zwierzęta rzeźne lub hodowlane, mięso wołowe: świeże, chłodzone, mrożone.	80 sztuk	5
3	Świnie żywe, prosięta, warchlaki, mięso wieprzowe: świeże, chłodzone, mrożone	4.000 sztuk	5
4	Owce lub kozy żywe, zwierzęta rzeźne lub hodowlane, wełna owcza lub kozia strzyżona potna, mięso owcze lub kozie: świeże, chłodzone, mrożone, skóry owcze lub kozie surowe (suszone)	600 sztuk	5
5	Drób żywy (bez względu na wiek), mięso lub jadalne podroby drobiowe: świeże, chłodzone, mrożone kurczaki lub kaczki, lub gęsi, lub indyki, lub przepiórki, lub perliczki, lub strusie ¹⁾	500.000 sztuk 4.000 sztuk 4.000 sztuk 4.000 sztuk 4.000 sztuk 500 sztuk	
6	Króliki żywe, mięso lub jadalne podroby królicze: świeże, chłodzone, mrożone	4.000 sztuk	
7	Nutrie żywe, mięso jadalne lub podroby nutriowe: świeże, chłodzone, mrożone, skóry surowe (suszone)	2.000 sztuk	5
8	Szynszyle żywe, skóry surowe (suszone)	1.000 sztuk	5
9	Jaja ptasie	500.000 sztuk	5
10	Buraki cukrowe	6.000 ton	5

L.p.	Wykaz produktów i grup produktów	Minimalna roczna wielkość produkcji towarowej (w t., szt., ha, zł)	Minimalna liczba członków grupy producentów rolnych
11	Lisy pospolite lub polarne, norki, tchórze, jenoty żywe, skóry surowe (suszone)	5.000 sztuk	5
12	Mleko krowie owcze lub kozie	100.000 litrów 90.000 litrów	5 5
13	Miód naturalny lub inne produkty pszczele	50.000 zł	5
14	Kwiaty świeże- cięte, doniczkowe	800.000 zł	5
15	Ziemniaki świeże lub chłodzone	750 ton	5
16	Ziarno zbóż lub nasiona roślin oleistych	750 ton	5
17	Rośliny przeznaczone do produkcji zielarskiej lub farmaceutycznej ²⁾	200.000 zł	5
18	Ozdobne rośliny ogrodnicze, szkółkarstwo roślin sadowniczych i ozdobnych, rozsada roślin warzywnych	1.500.000 zł	5
19	Konopiewłókniście lub len	75 ton	5
20	Szyszki chmielowe	30 ton	7
21	Liście tytoniu suszone	380 ton	50
22	Materiał siewny lub sadzeniaki	900.000 zł	5
23	Rośliny w plonie głównym, całe lub rozdrobnione, uprawiane z przeznaczeniem na cele energetyczne lub do wykorzystania technicznego	50.000 zł	5
24	Produkty rolnictwa ekologicznego	40.000 zł	5
25	Produkty rolne, zarejestrowane w Komisji Europejskiej, zgodnie z przepisami o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych	100.000 zł	5
26	Ślimaki żywe, świeże, schłodzone, zamrożone, z wyłączeniem ślimaków morskich	500.000 zł	5
27	Daniele lub jelenie żywe, ich mięso: świeże, schłodzone, mrożone, skóry surowe (suszone)	40.000 zł	5

(1) Jeżeli grupa zrzesza producentów drobiu ze względu na różne gatunki, ilość sztuk drobiu dla każdego gatunku wynosi co najmniej połowę.
(2) Z wyłączeniem bazylii, melisy, mięty, origanum vulgare (lebiodka pospolita/dziki majeranek), rozmarynu, szalwii, tymianku i szafranu.

■ Opłacalność produkcji

Monika Przeworska

Starszy Specjalista ds. Rozwoju Systemów, Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego

W dobie szalejącego afrykańskiego pomoru świń, produkcja żywca wołowego stała się dla wielu gospodarstw podstawowym źródłem dochodów. Już dzisiaj blisko 350 tysięcy gospodarstw rolnych opasa bydło, dodatkowo ponad 440 tysięcy gospodarstw produkuje mleko, gdzie jednym ze źródeł dochodu jest sprzedaż cieląt do opasu. Jednocześnie, obserwujemy rosnące zapotrzebowanie na wysokiej jakości wołowinę. Wszystko to sprawia, że w ostatnim czasie można zaobserwować wzrost zainteresowania zmianą profilu produkcji na opas żywca wołowego.

Istotne staje się więc podjęcie szerokiej analizy czynników warunkujących opłacalność tego kierunku produkcji. Do podstawowych można zaliczyć z jednej strony koszty ceny zbytu, na które producent ma mniejszy wpływ - oraz koszty produkcji zwierzęcej, uzależnione od wielkości stada, systemu żywienia, dostępu do użytków zielonych.

Skąd te ceny?

Mimo iż obecnie sektor produkcji żywca wołowego uważany jest za najbardziej stabilny i przyszłościowy to należy pamiętać jakie czynniki warunkują uzyskiwane ceny. Ich znajomość oraz ich bieżąca analiza pozwoli ukierunkować produkcję tak, aby była bardziej odporna na ich wpływ.

Brak umów kontraktacyjnych, pomysły wprowadzenia ograniczeń w wykonywaniu ubojów rytualnych oraz duże uzależnienie zbytu od eksportu, to tylko podstawowe zmienne warunkujące ceny. Polski rynek wołowiny w dużym stopniu uzależniony jest od eksportu. Ponad 83 % mięsa wołowego, które zostało wyprodukowane w naszym kraju trafia na rynki zagraniczne. Istotne zatem, aby na bieżąco analizować jakimi cechami powinno charakteryzować się mięso wołowe, aby cieszyło się zainteresowaniem zagranicznych konsumentów. Większą uwagę bezsprzecznie należy również przyłożyć do zwiększania powtarzalności jakości oraz jej certyfikacji. Czynniki te, pomogą zawierać wieloletnie kontrakty handlowe.

Jak zwiększać swoje szanse na uzyskanie wyższego dochodu za wyprodukowany żywiec wołowy?

Ze stwierdzeniem „większy może więcej” bez wątplenia zgodzi się każdy. Okazuje się, że lepsza pozycja negocjacyjna oparta na większej ilości zwierząt sprzedanych bezpośrednio

do ubojni możliwa jest do uzyskania nawet przez średnie oraz małe gospodarstwa. Umożliwiają to zrzeszanie się w grupy producentów oraz praca w Systemie QMP.

Bardzo istotnym z punktu widzenia producentów żywca wołowego, zasługującym na szczególną uwagę działaniem realizowanym w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 jest działanie nr 9, czyli „Tworzenie grup producentów i organizacji producentów”.

Działanie to, podobnie choć na mniejszą skalę niż System QMP pozwala korzystać z efektu skali. Pozwala zwiększyć pozycję negocjacyjną członków grupy, a dzięki temu pozytywnie wpływa na uzyskiwany przez producentów dochód.

Zrzeszanie się rolników w grupy producentów ma sporo zalet i może przynieść im wiele korzyści. Może to być również antidotum na nieustannie rosnące wymagania odbiorców produktów rolnych.

Przynależność do grup producentów poprawia konkurencyjność rolników, zwiększa opłacalność produkcji oraz pozwala na ustabilizowanie rynków zbytu. Obecność w grupach producentów daje również szanse obniżenia kosztów funkcjonowania przez wspólne robienie zakupów czy użytkowanie maszyn i urządzeń. Poprawia też pozycję negocjacyjną w kontaktach handlowych.

Grupy producentów mogą też liczyć na spore unijne wsparcie.

Wysokość pomocy stanowi procentowy ryczałt od wartości przychodów netto grupy ze sprzedaży produktów wytworzonych w gospodarstwach jej członków w poszczególnych latach i sprzedanych odbiorcom spoza grupy.

Wsparcie wynosi:

- w pierwszym roku – 10% przychodów netto,
- w drugim roku – 8% przychodów netto,
- w trzecim roku – 6% przychodów netto,
- w czwartym roku – 5% przychodów netto,
- w piątym roku – 4% przychodów netto.

Limit pomocy wynosi 100 tys. euro w każdym roku pięcioletniego okresu pomocy.

Drugim sposobem, który poza pracą nad jakością, w negocjacjach z ubojniami wykorzystuje efekt skali jest System QMP. W 2008 r. został on uznany przez Ministerstwo Rolnictwa za oficjalny krajowy system jakości żywności. Polega on na holistycznym podejściu do produkcji i konsumpcji mięsa wołowego, dzięki czemu producenci mogą za wyprodukowany żywiec uzyskiwać lepsze ceny, a konsumenci zawsze dobrą i spełniającą najwyższe standardy jakości wołowinę. Producenci, którzy pracują w systemie jakości QMP muszą przestrzegać ściśle określonych reguł, jednak ich celem nie jest utrudnianie życia rolnikom, a dbałość o dobrostan zwierząt, który bezpośrednio przekłada się na jakość pochodzącego od nich mięsa.

Odpowiedni dobór zwierząt do opasu (zwierzęta czystorasowo mięsne oraz mieszańce), bezwzględny system utrzymywania oraz pełna kontrola nad żywieniem to podstawowe czynniki warunkujące możliwość przystąpienia do Systemu.

Ci, którzy decydują się na certyfikację w systemie QMP oraz sprzedaż bydła przez System mogą liczyć na specjalne premie, dzięki którym automatycznie wzrastają zyski z ich produkcji. Premia do każdego kilograma WBC wynosi od 1 do 2 zł, co w przeliczeniu na wagę sprzedawanych opasów może dać zysk ok. 1 tys. zł od sztuki.

Jak optymalizować produkcję? Zacznij od analizy żywienia!

Bardzo istotnym czynnikiem wpływającym na wzrost i rozwój zwierząt, ich zdrowotność, wydajność i opłacalność hodowli jest żywienie. W Polsce istnieją sprzyjające warunki dla produkcji żywca wołowego. Posiadamy niewykorzystany potencjał trwałych użytków zielonych łąk i pastwisk. W strukturze użytków rolnych TUZ stanowią ponad 21%. Istnieje wiele gospodarstw, w których nie ma warunków dla utrzymania wysokowydajnych krów lub występują trudności w sprzedaży mleka. Rozwinięcie mniej skomplikowanej produkcji – żywca wołowego może być w tym przypadku dobrą alternatywą.

Przyjmuje się, że w produkcji żywca wołowego ponad połowa nakładów związana jest z żywieniem opasanych zwierząt. W zależności od rodzaju i wielkości bazy paszowej, gospodarstwa produkujące żywiec wołowy stosują różne systemy żywienia i opasania zwierząt. Najbardziej ekstensywny system żywienia stosuje się w chowie krów ras mięsnych użytkowanych do odchowu cieląt. Natomiast w opasie młodego bydła rzeźnego można stosować różną intensywność żywienia, w zależności od możliwości paszowych, opłacalności produkcji i wymagań rynku.

Dobry materiał do opasu - gwarancja dobrej ceny.

Duży wpływ na hodowlę i chów mają uwarunkowania ekonomiczne w produkcji wołowiny w oparciu o bydło mięsne czysto rasowe. Zaletą chowu i hodowli bydła mięsnego są niskie koszty utrzymania natomiast wadą niski dochód uzyskiwany od krów mięsnych, ponieważ zyskiem jest otrzymane cielę.

Remedium na te problemy staje się krzyżowanie towarowe krów mlecznych z buhajami ras mięsnych. W pierwszym pokoleniu F1 uzyskamy cielęta dwurasowe charakteryzujące się dobrą przydatnością do opasu.

Do inseminacji wybieramy krowy mleczne, których parametry odbiegają od założeń stada mlecznego, ale charakteryzują się łatwymi porodami oraz niskimi parametrami mleczności, jak i słabymi parametrami produkowanego mleka. Należy zwrócić uwagę na dobór osobników męskich do krzyżowania, ponieważ niewłaściwy ich wybór może doprowadzić do powikłań w czasie porodu. Nasienie osobników ras mięsnych dobieramy na podstawie wieku, kalibru i historii porodów danej sztuki. Szczególnie polecane do krzyżowania są buhaje ras: limousine, belgijska biało-błękitna, simental, charolaise, a w przypadku jałówek hereford.

Lepsze wyniki opasu zwierząt mieszańcowych w porównaniu do czystorasowych mlecznych osiągamy dzięki efektowi heterozji, który wynosi 9% w pokoleniu F1. Urodzone cieliczki po okresie odchowu możemy zainseminować ponownie, uzyskane drugie pokolenie będzie charakteryzowało się lepszymi cechami jakościowymi mięsa wołowego, jak i wysoką wydajnością rzeźną. Będzie to również miało wpływ na ekonomię i uzyskiwane dochody w produkcji żywca wołowego, gdzie ta część produkcji może być opłacalna, dzięki negocjacjom wyższych cen przy sprzedaży zwierząt.

ISO 9001:2015